

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Midraš o stromech
a Hamanovi 2

Patnáctý švat v kuchyni
a na stole 8

Zemřel Avrom Sutzkever 10

■ Krátce

O svátku **Tu bi-švat** tradičně jíme mnoho druhů ovoce, zvláště pak to, které symbolizuje plodnost *Erec Jisrael* (vinná réva, fíky, granátová jablka, olivy a datle – Dt 8,8). V minulosti, podobně jako lulavy a etrogy, byly mnohdy tyto plody stromů jediným hmatatelným spojením se Svatou zemí.

Rabín Daniel Mayer

Dvacátého ledna zemřel v Tel Avivu ve věku 96 let jeden z nejvýznamnějších básníků 20. století, Avrom (Abraham) Sutzkever. Po příchodu německé armády do Vilniusu byl i Avrom Sutzkever internován v ghettu. Prožívá jedno z nejtěžších období svého života – byla zabita jeho maminka i jeho novorozený syn. Sutzkever však i v této době zůstává aktivní – zapojuje se do organizování kulturního života v ghettu a podílí se také na pašování jídla a zbraní. Nasazuje svůj život, aby zachránil stovky cenných jidiš rukopisů, které se ve Vilniusu nacházely. Vedle toho, a přitom všem, stále tvoří poezii.

Tomáš Novotný

V anketě o nejvýznamnějšího Severočecha vybrali lidé ředitele Činoherního studia v Ústí nad Labem a člena děčínské židovské obce Achaba Haidlera. Respondenti měli na výběr dvacet nominovaných jmen a nejvíce hlasů získal Achab Haidler, na druhém místě skončil textař Michal Horáček a na třetím místě se umístil neurochirurg ústecké nemocnice Doc. MUDr. Martin Sameš, CSc. Achab Haidler je hebraista, který ovládá deset cizích jazyků a od roku 1994 je ředitelem Činoherního studia v Ústí nad Labem. Již deset let objíždí židovské hřbitovy s křídou, foťákem a diktafonem, aby zmapoval náhrobky.

Miroslava Poskočilová

Zemřel

Avrom

Sutzkever

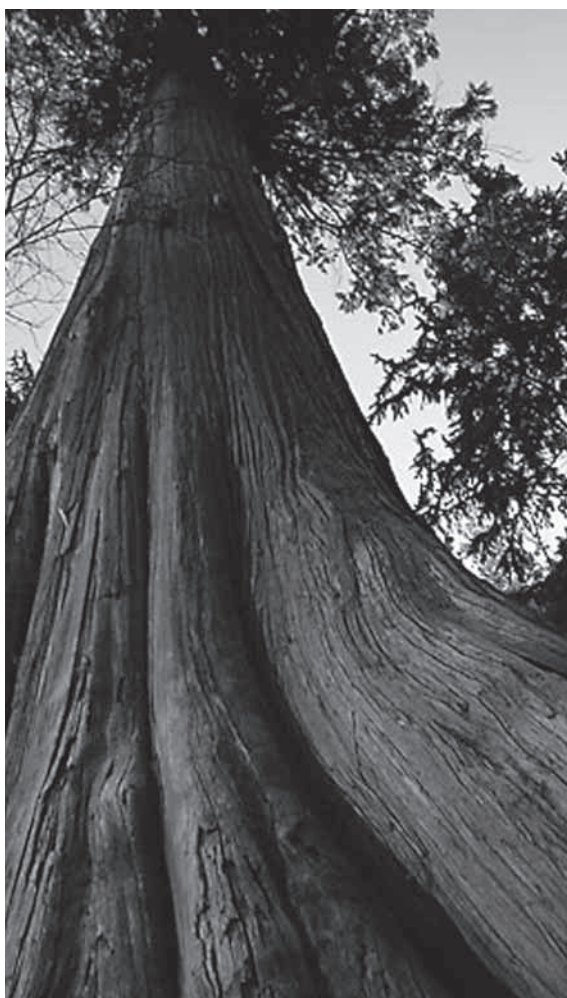
Midraš o stromech a Hamanovi aneb od Tu bi-švat k Purimu

O šabat 30. ledna oslavíme Nový rok stromů – ראש השנה לאילנות (*Roš ha-šana la-ilanot*) či prostě ט"ו בשבט (*tu bi-švat*).

Na tento šabat připadá také čtení týdenního oddílu „Bešalach“ (Ex 13,17 – 17,16), v němž čteme **Mojžišovu píseň**, kterou také naše tradice nazývá **Písni moře** – שירת הים (*Širat ha-jam*). Proto tento šabat nazýváme také שבת שירה (*šabat šira*) – **Šabat Písni**. Tento skvost biblické poezie je díkyvdáním a oslavou Hospodina, který nás zázračně zachránil před faraónovým vojskem, když nechal rozestoupit Rákosové moře a naši předci bezpečně přešli na jeho východní břeh, kdežto naši pronásledovatelé v něm utonuli. Příroda, jejíž nedílnou součástí jsou i **stromy** – אילנות (*ilanot*), se řídí od pradávna svými neměnnými přírodními zákony. Píseň moře nám tu však představuje Všemohoucího, který zasahuje do přírodních zákonů v okamžiku, kdy hrozí jeho lidu smrtelné nebezpečí. Jeho zásah, vymykající se všem fyzikálním zákonům, je důkazem ještě jednoho Božího fenoménu, který nazýváme השגחה כללית (*hašgacha klalit*) – Boží kontrola nad chodem světa jakožto celku a השגחה פרטית (*hašgacha pratit*) – Boží kontrola nad každým jednotlivcem nebo skupinou jednotlivců, tj. nad svým židovským lidem.

O svátku **Tu bi-švat** tradičně jíme mnoho druhů ovoce, zvláště pak to, které symbolizuje plodnost *Erec Jisrael* (vinná réva, fíky, granátová jablka, olivy a datle – Dt 8,8). V minulosti, podobně jako lulavy a etrogy, byly mnohdy tyto plody stromů jediným hmatatelným spojením se Svatou zemí. Letos, kdy **Nový rok stromů** slavíme spolu s **Šabatem šira**, si možná více než v jiných letech uvědomíme spojení s naší historickou i moderní vlastí, s *Erec Jisrael*. Kdyby nebylo Božího zásahu do přírodních zákonů, naši otcové by byli faraónovými vojáky násilně odvedeni do Egypta, zpět k otrockým pracím. Jejich osud by byl totožný s osudem dalších desetitisíců otroků a jejich potomků, kteří časem splynuli se starověkým egyptským obyvatelstvem. Synové Izraele by zmizeli z povrchu zemského, a tudíž by nebylo ani šabatu, neboť by nebylo nikoho, kdo by jej dodržoval a světil. Jisté takový stav nemohl Hospodin připustit, neboť by to bylo popření samotného zaslíbení, kte-

ré dal Abrahamovi: „*Věz naprosto jistě, že tvoji potomci budou žít jako hosté v zemi, která nebude jejich; budou tam otročit a budou tam pokořováni po čtyři sta let. Avšak proti národu, jemuž budou otročit, povedu při. Potom odejdou s velkým jméním*“ (Gn 15,13-14).

Nevděčnou úlohu na sebe nakonec vzal cedr, nejsilnější a nejvyšší strom.

„*A tobě i tvému potomstvu dávám do věčného držení zemi, v níž jsi hostem, tu celou zemi kenaanskou*“ (Gn 17,8).

Zajímavým dílem zapsané ústní tradice je tak zvaný שני תרגום (*targum šeni*) – **Druhý překlad**, což je poutavé převyprávění textu biblického svitku Ester obohacené o množství zajímavých midrašů. O tomto **Druhém překladu** se zmiňuje v jednom ze svých respons rabi Haj Gaón (939–1038), který uvádí, že v Babylónii jsou k Megi-

lat Ester různé, od sebe se lišící targumy. V jednom je mnoho midrašů (Targum šeni) a v druhém nejsou.

Také komentátor Raši (11. století) zmiňuje tento targum ve svých komentářích k Deuteronomiu 3,4 a k talmudickému traktátu Megila 13b.

Autor **Druhého překladu** je neznámý a také doba jeho vzniku není jednoznačně určena. Jedni kladou jeho sepsání do 4. a jiní do 6. století o. l. Mnozí vědci se však přiklánějí i k pozdější dataci jeho vzniku, kterou kladou až do 8. století.

V Megilat Ester 7,9 čteme: *Charvóna, jeden z kleštěnců, prohodil před králem: „Vždyť je tu také kůl (= צעף – strom), jenž připravil Haman pro Mordechaje... Stojí u Hamanova domu, vysoký padesát loket.“ A král řekl: „Pověste ho na něj!“*

Nyní se podívejme, jak rozvádí tento verš **Targum šeni**:

Nejdříve Haman prosí Mordechaje, aby ho nedal pověsit, neboť to bude potupný konec pro člověka, který mocné velmože přehlížel a před jehož mocí se třáslý cizí země. Haman jakožto aristokrat žádá, aby se mu dostalo privilegia být s'tat mečem. Když se svými prosbami u Mordechaje nespěl, začal v palácové zahradě plakat a kvílet: „Slyšte mě stromy, které tu jste od dob stvoření, neboť syn Hamedatův stojí před branami pekla!“ Tu se všechny stromy shromáždily, aby se poradily mezi sebou. Nakonec se dohodly, že na stromu, který je vysoký padesát loket, na jeho vrcholku bude Haman viset. **Vinná réva** – גפן (*gefen*) řekla: „Nemůžou ho na mně pověsit, neboť ze mne dělají víno k úlitbám.“ **Fikovník** – תאנה (*te'anna*) pravil: „Mají ho pověsit na mně?!“

Ne, protože z mých plodů přinášejí prvotiny a mé listy sloužilo za oděv Adamovi a Evě.“ **Olivovník** – זית (*zajit*) řekl: „Na mém vrcholku má být pověšen?! To nelze, neboť já dávám olej na světlo menory.“ **Datlová palma** – דקל תמרیم (*dekel tmarim*) pravila Hospodinu: „Všichni vědí, že zlý Haman je potomkem krále Agaga, který byl potomkem samotného Amáleka. Všichni králové se před Tebou sklánějí a prohlašují, že jsi jediný Bůh a kromě Tebe není jiného. Pouze Ty ▶

můžeš vysvobodit syny tak, jak jsi vysvobodil jejich otce.“ Všemohoucí odvětil palmě: „Děkuji ti za to, co jsi řekla, na tvém vrcholu nebude Haman pověšen, protože jsi družkou Siónské dcery doufající ve spásu, jak je psáno (Pís 7,9): Řekl jsem: „Vystoupím na palmu.“ **Etrog** – אֶתְרוֹג (etrog) řekl: „Nemohou ho pověsit na mém vrcholu, protože ke mně přichází celý národ a bere si mé plody, aby Tě s nimi oslavoval.“ **Myrta** – הַדַּס (hadas) také otevřela svá ústa a pravila: „Nemůžou ho pověsit na mém vrcholu, protože při svatbách nade mnou pronášejí slova radosti a veselí. Kromě toho jsem družkou etrogu.“ **Dub** – אֲלוֹן (alon) se také přidal a pravil: „Nemohou ho pověsit na mně, neboť pode mnou je pohřbena Rebečina chůva Debora“ (Gn 35,8). Také **pistacia** – אֵילָה se vyslovila: „Nemohou ho pověsit na mně, neboť na mě visel Davidův syn Avšalóm.“ (2 S 18,9-10). **Granátové jablko** – רִימון (rimon) pravilo: „Také na mně ho nemohou pověsit, protože ke mně připodobňují spravedlivé.“ **Cedr** – אֵרֶז (erez) nakonec pravil: „Poslyšte, toho

zloducha Hamana a jeho deset synů pověste na mně, na stromu-kůlu, který připravil pro Mordechaje.“

Náš midraš je jedním z příkladů, z něhož se učíme, že i stromy mají cit a tedy i určitou formu duše. Žádný z nich se ani dotekem nechtěl poskvímit takovým zločincem, jakým byl Haman. Nakonec vzal na sebe tuto nevděčnou úlohu cedr, nejsilnější a nejvyšší strom.

Midraš Pirkej d' rabi Eliezer 34 popisuje ještě emotivněji pocit stromů: „Ve chvíli, kdy kácíme ovocný strom, jeho hlas (plný bolesti a žalu) se rozléhá z jednoho konce světa na druhý, ale není slyšet.“

Jednou z významných osobností chasidského hnutí byl rabi Nachman z Braclavy (1772–1810), který říkal: „Je velmi dobré se modlit a rozmlouvat se Všemohoucím na poli mezi rostlinami a stromy, neboť když se tam člověk modlí a vylévá své srdce Hospodinu, tak všechny rostliny a stromy vstupují do jeho modlitby, a tím mu pomáhají a dodávají sílu.“

▸ Rabín Daniel Mayer

Program Bejt Simcha Únor 2010

PÁTEK 19. ÚNORA

od 18 hodin v restauraci Mánes
**Kabalat šabat a večeře
s rabínem Tomášem Kučerou**
(viz pozvánka na této straně)

SOBOTA 27. ÚNORA

od 18 hodin Bejt Simcha
PURIMOVÉ OSLAVY
(viz pozvánka na této straně)

NEDĚLE 28. ÚNORA

v 10.30 hodin Bejt Simcha
Purimový šachrit
ranní bohoslužba

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin
(kromě pátku 19. 2.)

HODINY PRO VEŘEJNOST

až do odvolání pouze po předchozí
telefonické dohodě

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 724 027 929
E-mail: kehila@bejsimcha.cz
Web: www.bejsimcha.cz

Připomínáme všem členům Bejt Simcha i členům Klubu přátel Bejt Simcha:

Členské příspěvky ve výši 400 Kč ročně je možné uhradit buď v hotovosti, anebo převodem na účet 86-8959560207/0100, variabilní symbol **44444**. Do popisu platby uveďte, prosím, své jméno.

Vítáme i jakékoliv **dobrovolné dary**, které je možné rovněž zasílat na výše uvedený účet, s variabilním symbolem **99999**.

Pokud chcete zaslat **příspěvek na vydávání časopisu Maskil**, uveďte variabilní symbol **88888**.

Za všechny příspěvky i dary předem děkujeme.

PURIM sejder

aneb oslavy svátku PURIM v Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

Pátek 26. 2. v 18 h

**Šabat zachor – Kabalat šabat
umaariv**

Sobota 27. 2.

**Od 15 h – PERSKÝ KOBEREC –
hravá dílna – workshop – pro děti.**

Na pomyslném koberci rozprostřeme jako na dávném trhu v Persii dětní na místě vyrobené purimové masky, obrázky a omalovánky s purimovou tematikou. Naučíme se veselé purimové písničky. Workshop povedou Karel Goldmann, Zuzana Schreiberová a Michal Foršt.

**V 18 h vypukne
HOMENTAŠPURIMŠPÍL
aneb PURIMOVÁ PÁRTY**

Hodně zpěvu, tance, dobrého jídla a izraelského vína a vůbec legrace. Děti (i odvážnější dospělí) v maskách sehrají improvizovanou SHOW O VOUSATÉM MORDECHAJOVI A SLIČNÉ KRÁLOVNĚ ESTERCE. Jak za starých časů v Bejt Simcha bývalo zvykem, letos obnovíme zvyk číst příběh ze svitku ESTER V ČESTNĚ, tentokrát z barevně ilustrovaného překladu.

Neděle 28. 2. 10 v 10.30 h

**Purimový ŠACHRIT – sváteční
ranní bohoslužba:**

Tři krátká čtení z Tóry – čantuje (zpěvavě přečte) Michal Foršt, čtení Megilat Ester – z hebrejsky psaného svitku čantuje Ivan Kohout. Po bohoslužbě následuje malé pohoštění.

TU BI-ŠVAT 5770

v Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

pátek 29. ledna:

od 18 h **Kabalat šabat**

v 19.30 h **Seder Tu bi-švat** – vede rabínka
Judith Edelman-Green

sobota 30. ledna:

od 15 hodin workshop: Zdobíme Tu bi-švatový stůl: Tu bi-švatový stůl nemusí být plný nudného ovoce a zeleniny, můžete si ho oživit vyřezávanými a zdobenými figurkami ze zeleniny a ovoce! Jak takové veselé vyřezávané ozdoby vyrobit, se naučíte na workshopu Zuzany Schreiberové. Na workshop nepotřebujete nic více než ostrý předmět na vyřezávání (ideálně malý nožič s ostrou špičkou). Minimální příspěvek je 50 Kč.

Pokud se chcete zúčastnit, prosíme o zprávu do pátečního poledne (e-mail: kehila@bejsimcha.cz, tel.: 724 027 929), abychom mohli zajistit dostatečné množství materiálů.

v 18 hodin následuje Havdala vedená rabínkou Judith Edelman-Green

**Více informací o rabínce Judith Edelman-Green
a jejích aktivitách na www.riding4reform.org.**

Bejt Simcha ve spolupráci s FŽO a WUPJ (Světovou unií progresivního judaismu) srdečně zve na:

KABALAT ŠABAT S RABÍNEM TOMÁŠEM KUČEROU

pátek 19. února od 18 hodin v restauraci Mánes

(Masarykovo nábřeží 250, Praha 1)

Kabalat šabat, společná večeře, přednáška rabína Kučery

**vstup: 100 Kč dospělí, 50 Kč studenti, děti do 10 let zdarma • pouze pro
přihlášené, počet míst je omezen, přihlášky na adrese reform@volny.cz
nebo na telefonu 724 027 929 do čtvrtka 11. 2.**

Pokus o identifikaci 2. část

kořene antisemitismu

A v r a h a m B . J e h o š u a

Věnováno mému učiteli Cvi Javecovi, který mě naučil chodit po stezkách historie.

Základy nenávisti vůči Židům byly řádně, srozumitelně a výstižně formulovány již v jednom velmi starém textu, který vznikl dávno před křesťanstvím, před islámem, před moderním antisemitismem, před nacismem i před blížkovýchodním sporem. Vědci datují tento text do doby mezi čtvrtým a prvním stoletím př. n. l.; historikové ale nenalezli žádný důkaz, který by naznačoval, že se události vyprávěné v knize Ester skutečně odehrály.

Jedná se tedy vlastně o beletristický text, který napsali Židé pro Židy. Není to pouze jedna opomíjená kniha mezi mnoha jinými, které Židé v průběhu svých dějin sepsali, nýbrž významný kanonický text, na nějž se Židé prokazatelně obraceli každý rok a trvají na tom, že musí být čten z pergamenového svitku. Kolem textu vznikl celý svátek, jehož účelem bylo vstřípít jej jednou provždy do židovského národního vědomí způsobem, který se příliš neliší od jiných mytologických příběhů doprovázejících svátky jako Chanuka nebo Pesach.

Pečlivé studium textu odhalí vysokou úroveň židovského sebeuvědomění; toto sebeuvědomění však Židé v průběhu dějin nikdy nepředvedli do praktického jednání.

Slova Hamana ben Hamedata, literární postavy, kterou si vytvořili sami Židé celá staletí před křesťanstvím, představují první jednoznačný případ zájmu o strukturu nenávisti vůči Židům. Tato pasáž se stane východiskem naší diskuse:

Tu řekl Haman králi Achašveróšovi: „Je tu jakýsi lid, roztroušený a oddělený mezi národy po všech krajinách tvého království. Jejich zákony jsou odchylné od zákonů všech národů a zákony královskými se neřídí. Král z toho nemá žádný prospěch, když je trpí. Uzná-li král za vhodné, nechť dá písemný příkaz, aby byli zahubeni. Odvážím do rukou úředníků deset tisíc talentů stříbra, aby je uložili do královských pokladů.“ Král sňal z ruky svůj pečatní prsten a dal jej Agagovi Hamanovi, synu Hamedatovu, protivníkovi Židů.

Nyní se pokusím podrobně analyzovat slova, která Hamanovi do úst vložili, jak bylo řečeno, sami Židé, a jež proto mají tím větší váhu, jde-li nám o hledání pravdy o antisemitismu. Ve své interpretaci Hamanových slov neodkazují konkrétně na dané historické období, nýbrž na princip, na němž jsou tato slova založena. Konečně brzy poté,

co kniha Ester vznikla, byla tato literární památka vyjmuta ze svého historického kontextu a získala archetypální, mytologický status.

Haman jasně hovoří o určitém lidu a určitým náboženství a mezi oběma těmito koncepty rozlišuje. Nemluví o národnostní menšině na určitém území, nýbrž o „lidu“ roztroušeném mezi mnoha různými národy a státy. Kdyby Židé žili na území pouze jednoho národa, jejich identifikace by mohla být snazší. Nicméně, a to je významný bod, Haman není spokojen se slovem „roztroušený“ a přidává k němu slovo „oddělený“. Podle mého názoru to není náhoda, protože přidáním tohoto adjektiva míní nejen to, že jsou Židé izolováni, ale také že se jeden druhému nepodobají; rozrůznili se, což jen komplikuje jejich identifikaci a označení. Kdekoli žil Žid, svými vlastnostmi se odlišoval od Židů žijících jinde: jinak se oblékal, jinak se jmenoval (Židé často měnili jména, aby se přizpůsobili místním poměrům), přijímal místní zvyky a také jeho jazyk se místo od místa lišil, protože Židé používali jazyk svého okolí. I když si Židé vytvářeli vlastní židovské jazyky, vždy vlastně jen pozměnili řeč svých hostitelů. V důsledku toho si Židé navzájem nerozuměli ani na základní úrovni. Chyběla jim společná řeč, nezákladnější předpoklad komunikace mezi členy jednoho národa.

Hamanova první věta tedy vyjadřuje právě potíže s identifikací, prvek, který v průběhu dějin nabýval stále výraznější podoby, onu neviditelnou „podstatu“, kterou, jak doufal Freud, bude jednou možné vysvětlit vědecky, zatímco Talmon a jiní historikové se před jejím tajemstvím skláněli.

Nalézáme zde slovo „dat“ (náboženství, v citátu přeloženo jako „zákon“), které sami Židé někdy vážají užit jako legitimní označení vlastní identity, vyhýbají se mu, a zase se k němu vracejí, protože nemají na výběr, i když existují různé jazykové alternativy a člověk může ve snaze o popis daného ži-

votního stylu použít označení jako „halachický“, „věřící“ nebo „praktikující“. Jelikož je však slovo „náboženství“ všeobecně platné, Židé je musí nadále používat. Slovo „dat“ je perského původu a překlad „zákon“ věrně odráží podstatu židovského náboženství, které se zakládá na zákonech formulujících, co se má a co se nemá dělat.

Haman tedy dále říká, že nejenže je ten lid odlišný od všech národů, mezi nimiž sídlí, ale i jeho náboženství je výhradně jeho vlastní a liší se ode všech místních náboženství. Židovské náboženství tudíž nelze sdílet s jinými národy — na rozdíl od jiných vyznání, jako například helénistických náboženství, která byla v době vzniku textu společná členům mnoha různých národů.

Zde musíme vzít v potaz další nuanci v Hamanových slovech, nuanci, která se ukáže jako platná a přítomná v celém rozpětí židovských dějin a pomůže nám objasnit tezi, kterou se v tomto eseji pokoušíme formulovat. Haman hovoří o „náboženstvích“ (nebo „zákonech“) Židů, a nikoli o jednom židovském náboženství: neuzivá singulár, nýbrž plurál. Zdálnivě to lze vysvětlit jako prostou řečnickou manýru: „jejich zákony“ ve smyslu „jejich zvyky“. Hebrejský výraz pro náboženství – „dat“ – je však pro židovskou identitu tak zásadní, že nebyl nikdy nahrazen jiným hebrejským slovem, přestože by na tom nebylo nic těžkého. To podle mého názoru dokazuje, že náboženství, o němž Haman hovoří, mělo už řadu vlastností běžných náboženských koncepcí. Ale skutečnost, že se slovo „náboženství“ objevuje v plurálu, naznačuje, že i jediné náboženství Židů mohlo být podobně jako sám lid „různorodé“, tj. schopné přijímat nejrůznější duchovní formy, třeba i bez jakékoli návaznosti na víru v Boha. Nicméně tyto různé formy nebo interpretace jejich duchovního uspořádání jsou rovněž vlastní výhradně Židům, kteří je vztahují výhradně na sebe a vytvářejí tak to, co Freud kupodivu a s notnou dávkou absurdity nazval „sdílená mentální konstrukce Židů“ – jako by jedinou mentální konstrukcí mohly sdílet miliony lidí, kteří ani nežijí na jednom území, nemluví stejným jazykem, navzájem se neznají a mezi sebou mají jedince sekulární i praktikující, nacionalisty i asimilované. Konečně i tvrzení, že obyvatelé jednoho určitého ostrova, třeba Korsiky nebo Irska, mají společnou mentální

Avraham B. Jehošua (nar. 1936) je izraelský romanopisec, esejista a dramatik. Původní hebrejská verze textu vyšla poprvé v roce 2005 v časopisu „Alpajim“ a vzbudila intenzivní veřejnou debatu. Český překlad vznikl na základě autorizované anglické verze otištěné v roce 2008 v izraelském anglojazyčném časopise *Azure*.

► konstrukci, nelze než odmítnout; tím spíše potom v případě Židů. A přece Freud dál pokračuje jazykem, jemuž chybí zodpovědnost a přesnost vyjádření, a snaží se naznačit cosi, co ani on sám nedokáže pochopit a definovat.

Další šokující věc, kterou nalezneme v Hamanových slovech, je prohlášení, že by mohli být „zahubeni“. Jinými slovy – vyhlazeni. To znamená, že i v tomto raném stadiu nenávisti vůči Židům je zmíněna možnost celkového vyhlazení. Žádné ekonomické sankce, žádná kulturní omezení, dokonce ani vyhnání, nýbrž výslovně vyhlazení. Hrozba vyhlazení, která se po celé židovské dějiny postupně materializovala, byla představena jako reálná možnost tisíce let před tím, než reálně nastala. V tomto kontextu Haman jen dále rozvíjí motiv přítomný v projevech hebrejských proroků, kteří nikdy nepřestali dštít strašlivé obrazy zkázy uvržené na lid Izraele. Někdo by řekl, není divu, že věčný ubohý adept zkázy pojal tento motiv nakonec jako nedílnou součást svého dějinného údělu a možná se ani příliš nesnažil těmto vyhlídkám vyhnout.

Kniha Ester vykazuje ještě jeden podivný aspekt, jehož si už mnozí všimli: v celém textu není ani jednou zmíněn Bůh. Bůh je zcela irrelevantní v tomto příběhu, který je celý vystaven na realističtější židovské analýze vlastní historicko-geografické situace. Záchrana na konci příběhu nemá nic společného s metafyzickou výhodou, jíž se Židé těší díky tomu, že jsou vlastníky Tóry, anebo díky svému zvláštnímu vztahu k Bohu. A opravdu, Bůh (ať už existuje, nebo ne) své Židy nezachrání. To už se mnohokrát v průběhu dějin prokázalo.

Abychom to shrnuli: sami Židé (hovořící skrze Hamana) po celé generace upřímně a výstižně hovořili o povaze svých vztahů vůči národům světa a sami před sebou si ujasňovali rozměr antisemitské hrozby. Mluví o jedinečnosti národa, jehož náboženství, jakkoli různorodé, náleží výhradně jemu. Uvědomují si svoji exotickou izolovanou existenci v tkanivu jiných národů bez ohledu na místo, kde žijí. Také mluví (Hamanovým hlasem) o tom, že Židé odmítají přijmout náboženství okolního obyvatelstva, a chápou, že toto odmítnutí může mít za následek práni je vyhladit. K tomu se zakrátko vrátíme.

Tento esej není historickou nebo filologickou analýzou starobylého textu, nýbrž informovaným rozbořením textu čteného a studovaného početnými generacemi Židů, kteří jej vztahovali na realitu diaspory přesahující historické panství krále Achašveróše. Když Židé minulí i budoucí narazí při čtení hebrejského textu na slovo „dat“, neuvědomují si, jak bylo řečeno výše, jeho perský původ, neboť je přirozeně interpretují jako odkaz na židovské náboženství, náboženství, které je definitivní, samostatné a odlišné od náboženství národa, v jehož středu žijí.

Haman ben Hamedat – postava z knihy Ester se stala přímo symbolem nenávisti vůči Židům [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Haman_ben_Hamedat.jpg)

Tato snadno srozumitelná pasáž, kterou Židé sami sepsali a jež zaujímá významné místo v židovském kánonu, vyjadřuje myšlenku, která až donedávna hrála důležitou úlohu v sionistickém myšlení. Kdyby Židé plně pochopili význam textu, jehož jsou sami autory, a kdyby jej využili k sebeanalýze, říkají sionisté, nemuseli by více než dva tisíce let čekat na Theodora Herzla, aby jim tu-

to záležitost osvětlil. Místo toho by se shromáždili ve své domovině, čímž by předešli nebezpečí rozptýlení a izolace. V období druhého chrámu byla již celá polovina národa rozptýlena po všech koutech starověkého světa a se zemí Izraele neměla žádné spojení.

Jinými slovy, právě v tom spočívá podle sionistické ideologie podstata antisemitismu. Zde má antisemitismus svůj kořen: žádná závist a žádné křesťanství, žádný islám, žádné ekonomické vztahy, žádná intelektuální význačnost a žádné zaostalé náboženství ghetta, nýbrž rozptýlení, odcizení, jinakost a neohraničenost Židů, jež může na straně hostitelských národů v jistých situacích vést ke vzniku vražedné nenávisti. (Slovem „hostitelské“ mimochodem označují tyto národy sami Židé, kteří tím jen každý rok dosvědčují, že jsou jen hosté procházející zeměmi jiných národů a hned příštího roku se vrátí do svého skutečného domova v Jeruzalémě, přestože ten velký okamžik z jakéhosi důvodu znovu a znovu odkládají.)

Tato teorie, které pro zjednodušení budeme říkat klasická sionistická, prokázala v posledních letech při určování kořenů antisemitismu svoji nedostatečnost. Přestože se značná část národa vrátila do své domoviny, nezdá se, že by antisemitismus, ať už namířený proti soustředěnému kolektivu nebo proti dosud existující diaspoře, jakkoli polevil. Stejný vzor extrémní nenávisti vůči Židům, starobylých antisemitských postojů, se projevuje i ve vztazích mezi suverénním národem žijícím v Izraeli a jeho blízkovýchodními sousedy. Tato animozita přesahuje ohraničené spory o malé kousky země nebo okupaci sporných území či diskriminaci Palestinců. Jakkoli tyto faktory rozdmýchávají plameny konfliktu, rozhodně nemohou vysvětlit sílu nenávisti a hrozby, jež z ní vyplývá. Tím spíše, že takové extrémní antisemitské postoje existovaly už dlouho před obsazením území v Šestidenní válce roku 1967, a dokonce i před ustavením Státu Izrael roku 1948. Nutnost prozkoumat a pochopit základní příčiny antisemitismu nevyplývá jen z oprávněných požadavků na osvobození ze jha okupace: plyne z výhrůžek celkovým zničením a z napohled bezedné rasové nenávisti sahající až k sebevražedným útokům, přes skutečnosti rozdělení a nerovného postavení Palestinců, které, jakkoli jsou skutečné, nemohou sloužit jako dostačující vysvětlení jejich podstaty. V poslední době je přímo legitimita (nejen politika) židovského státu zpochybňována názorem některých jeho protivníků a kritiků, že založení Státu Izrael bylo „historickou chybou“. Jedná se o velmi smutný vývoj, který ani ti nejpesimističtější sionisté nepředvídali.

► Z angličtiny přeložil Marek Sečkař

Ladino a judeo-španělština

Smrt a znovuzrození diasporního jazyka

Úpadek judeo-španělštiny, zánik a vzkršení

Ve druhé polovině 19. století se společenská situace osmanských Židů začala radikálně měnit. Osmanská říše se postupně otvírala vlivům západní Evropy a i v jejím rámci padaly některé dosud nepřekročitelné bariéry mezi židovským a nežidovským obyvatelstvem. Když v roce 1880 již zmíněného Ángela Pulida překvapila řeč osmanských Sefardů, byla ekonomická a společenská elita sefardské diaspory už naprosto běžně plně dvoj- až trojjazyčná. Třetím jazykem pak až na výjimky nebyla hebrejšтина, nýbrž některý ze západních jazyků, který sloužil jako prostředek vyššího sekulárního vzdělání, nejvíce francouzština. A právě francouzštině se začala judeo-španělština velmi rychle přibližovat. Vznikl tak smíšený jazyk, nazývaný poněkud posměšně *judeo-fragnol*, který byl již jen mezistupněm k úplnému opuštění

judeo-španělštiny jakožto jazyka každodenního společenského styku. Dobře tuto situaci ve svých vzpomínkách na dětství na počátku 20. století reflektoval nositel Nobelovy ceny za literaturu a německy píšící autor sefardského původu Elias Canetti: „Moji rodiče spolu navzájem hovořili německy, čemuž jsem ale nemohl rozumět. K nám dětem a se všemi příbuznými a přáteli mluvili španělsky. To byl skutečný hovorový jazyk, nicméně šlo o starobylou španělštinu, kterou jsem pak i později často slyšel, ale nikdy jsem se ji nenaučil. Děvečky u nás doma uměly jenom bulharsky a hlavně s nimi jsem se tuto řeč také naučil.“ Příklad, který Canetti na základě vlastní zkušenosti uvádí, byl typický pro celou jeho generaci – judeo-španělština již nebyla další generaci předávána a mladí Sefardé začínali hovořit jazykem majoritní populace, případně také některým z jazyků, v němž absolvovali vyšší vzdělání.

Bývala to němčina či, v drtivé většině případech, francouzština.

Velký vliv na tento vývoj měla francouzská židovská kulturní a politická organizace *Alliance Israélite Universelle* založená francouzským právníkem Adolphem Crémieuxem (1796–1880), která počínaje rokem 1860 začala na území Osmanské říše zakládat moderní školy s francouzštinou jakožto vyučovacím jazykem. Nová vzdělaná vrstva sefardských Židů, která z frankofonních škol vyšla a odnášela si s sebou ideály evropského osvícenství a dobrou obeznámenost se západní literaturou, měla tendenci nahlížet na judeo-španělštinu v duchu francouzské jazykovědné terminologie jako na *patois*, tedy pokleslý a nestandardní dialekt. Tento proces vedl k výrazné ztrátě prestiže judeo-španělštiny, což se postupně začalo odrážet i v žánru literatury, která v ní byla publikována – od rabínských pojednání se těžiště

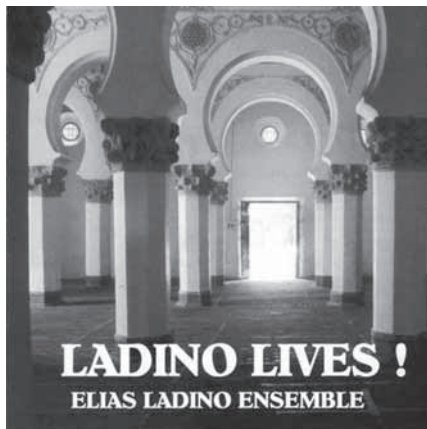
Hebrejské písmo v novinách *La Vara* psaných ladino. Vycházet přestaly v roce 1948...

► judeo-španělské literatury postupně přesouvalo k sekulární tvorbě, divadelním hrám a populární zábavné četbě pro široké a méně vzdělané vrstvy.

Národopisné úsilí Ángela Pulida a dalších španělských i německých badatelů přichází v této situaci doslova pět minut před dvanáctou. Ale ani jejich vytrvalý zájem k zastavení procesu vymírání judeo-španělštiny nestačil. Tito badatelé totiž v judeo-španělštině neviděli primárně diasporní jazyk sloužící k vyjádření specifické židovské sefardské identity, nýbrž prostředek k poznání španělštiny 15. století. Judeo-španělština byla romanticky interpretována jako nezměněná podoba jazyka doby před vypovězení Židů z Kastilie a Aragonie a tato „ladinostalgie“, ovlivněná též soudobým španělským nacionalismem, měla za následek specifický přístup ke zkoumání jazyka osmanských Židů, v němž byly cíleně hledány pouze zachované archaické rysy a skutečný mluvený jazyk byl povětšinou nahlížen jako vulgární, degenerovaná a jinými jazyky kontaminovaná podoba čisté starošpanělštiny. Paradoxně tedy i tento zájem přispěl k odsunutí mluvené judeo-španělštiny na okraj společnosti a k jejímu zániku.

Za poslední historické vzepětí sefardského diasporního jazyka lze pokládat období mezi mladotureckou revolucí v roce 1908 a začátkem druhé světové války. V této době dosáhla vrcholu novinářská aktivita v judeo-španělštině – jen v Soluni vycházelo na 105 judeo-španělských novin a časopisů, v Istanbulu, který byl po Soluni druhým nejvýznamnějším centrem sefardské diaspory, pak 45, v Sofii 30 a v Izmiru 23. Na scénách židovských divadel byly uváděny hry světových autorů v judeo-španělském překladu a vznikaly i původní hry s biblickými, sekulárními i satirickými náměty. Rozpad Osmanské říše a nástup národních států s sebou však přinesl poměrně rychlý úpadek. Do měst se židovskou populací přicházelo stále více nežidovských přistěhovalců, kteří z ekonomických nebo národnostních důvodů opouštěli svá dosavadní území (jen Řeků repatriovaných v roce 1924 z Turecka bylo na dva milióny), a Sefardé se tak i ve svém tradičním působišti stávali stále menší minoritou. Zatímco v roce 1880 ještě tvořili přes 58 procent populace Soluně, klesl do roku 1928 tento poměr na 26 procent a v roce 1940 již tvořila židovská populace jen málo přes 16 procent. Nacionalismus nástupnických států Osmanské říše pak přinesl zvýšený tlak na kulturní a jazykovou integraci judeo-španělsky mluvícího obyvatelstva, které začalo stále více upřednostňovat jazyk většinové společnosti. Zpřetrhání kontaktů mezi jednotlivými centry židovského osídlení záhy vedlo ke ztrátě jednoty jazyka po gramatické i ortografické stránce; postupně se tak vytvořily rozdílné pravopisné zvyklosti vycházející z tureckého, francouzského nebo později i anglického úzu. Tatáž hláska od-

povídající českému [č] mohla být například jen v latině přepisována jako *tch*, *ch* nebo *ç*. Nadto mezi sefardskou populací postupně upadala i znalost hebrejského kurzívního písma (tzv. Raši-písmo) a judeo-španělské tisky poloviny 20. století již bývají zpravidla tištěny v latině, azbuce nebo řecké abecedě. Vývoj směřoval k jedinému: judeo-španělština přestala být zapisována a omezila se na privátní orální komunikaci mezi příslušníky starší generace. Tím byl její osud v podstatě zpečetěn.

Součástí revivalové vlny je i popularita sefardské hudby

Dvě velké rány, které Sefardy postihly, pak zánik judeo-španělštiny dokonaly. Tou první byl rozsáhlý požár Soluně v roce 1917, během kterého byla zvláště těžce postižena právě židovská čtvrť a zničena řada tiskáren, které produkovaly knihy a periodika v judeo-španělštině. Postižené rodiny pak často město opouštěly a rozptýlily se nejen po Balkánu, ale i do západní Evropy a USA, což vedlo k jejich rychlé asimilaci. Druhou, mnohem tragičtější ranou bylo prakticky úplné vyvraždění soluňských Židů nacisty. V únoru 1943 dorazil do Soluně SS-Hauptsturmführer Dieter Wislicenny s přímým rozkazem Adolfa Eichmanna zlikvidovat soluňské židovstvo. Mezi březnem a srpnem 1943 bylo ze Soluně vypraveno 19 nákladních vlaků do největšího německého vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau, kde bylo hned po příjezdu 45 659 soluňských Židů zavražděno v plynových komorách. 7. srpna 1943 mohl Wislicenny hlásit do Berlína: „Saloniki judenfrei!“ Ve srovnání s počty obětí z řad aškenázkého židovstva nebyla smrt soluňských Sefardů více než, řečeno slovy Manés Sperbera, slzou v oceánu, ale její kulturní následky byly drtivé: spolu se soluňskými Židy zahynula v osvětimských plynových komorách i judeo-španělština.

V současné době žijí potomci původně judeo-španělsky mluvících Židů rozptýleně po celém světě, převážně v USA, Izraeli a Francii. Zbytky původních sefardských obcí jsou ještě zachovány v Turecku, převážně v Istanbulu a Izmiru. Sociologický průzkum provedený v roce 1977 odhalil, že

naprostá většina aktivních mluvčích judeo-španělštiny byla již tehdy ve věku přes 60 let a nikdo z nich nepoužíval judeo-španělštinu pravidelně v každodenním styku. V roce 1994 tak ve své disertaci o judeo-španělštině mohla Tracy Harrisová oprávněně konstatovat: judeo-španělština je mrtvá.

Za posledních cca deset let však tento zdánlivě mrtvý jazyk zažívá svého druhu znovuzrození. Řada mluvčích i studentů judeo-španělštiny z celého světa začíná pomocí moderních komunikačních technologií vytvářet virtuální judeo-španělskou komunitu, která především pomocí různých kulturních a společenských akcí podporuje užívání tohoto jazyka. Beatrice Schmidová tento fenomén popisuje trefně slovy: „Ladinem se jen tak nemluví, ale lidé se setkávají, aby si ladinem zamluvili.“ Součástí této revivalové vlny je i popularita (domnělé nebo skutečné) sefardské hudby, která výrazně přesahuje čisté židovské kruhy a stává se součástí obecného kulturního povědomí. V roce 1997 byla v Izraeli založena *Atoridad Nacionala del Ladino i su Kultura*, která se coby státní instituce má zasazovat o ochranu a šíření judeo-španělštiny a judeo-španělské kultury a v současné době vyvíjí pozoruhodnou publikační činnost. V Jeruzalémě pravidelně vychází měsíčník *Aki Yerushalayim – Revista Kulturala Djudoe-espanyola* a v Istanbulu podobné periodikum *El Amaneser*. Několik dalších periodik a rozhlasových stanic věnuje judeo-španělštině pravidelně několik stran nebo část vysílacího času. Rovněž akademický zájem o ladino a judeo-španělštinu je znatelně na vzestupu, jen v roce 2008 vyšly hned dvě anglické učebnice judeo-španělštiny doplněné nahrávkami a několik zahraničních univerzit především v USA a Izraeli realizuje základní kurzy judeo-španělštiny v rámci studia románských jazyků nebo judaistiky. Zdá se tedy, že judeo-španělštinu, tento „jazyk hledající si své mluvčí“, nelze jen tak snadno pohřbit a lze mu jen přát, aby stále platila slova, která si do záhlaví napsala virtuální *Ladinokomunita*: „Ladino (Judeo-Spanish) is indeed very much alive!“

► Petr Jan Vinš

Foto: www.sephardicstudies.org,
www.sephardicmusic.org

Literatura:

- BOSSONG, Georg: *Die Sepharden. Geschichte und Kultur der spanischen Juden*, München 2008
 HARRIS, Tracy: *Death of a Language: The History of Judeo-Spanish*, Newark 1994
 LEHMANN, Matthias B.: *Ladino Rabbinic Literature & Ottoman Sephardic Culture*, Indiana University Press 2005
 MARKOVA, Alla: *Beginner's Ladino*, New York 2008
 PULIDO, Ángel: *Españoles sin patria y la raza sefardi*, Madrid 1905
 PULIDO, Ángel: *Los israelitas españoles y el idioma castellano*, Madrid 1904
 SCHMID, Beatrice: *Ladino (Judenspanisch) – eine Diasporasprache*, Bern 2006
 VAROL, Marie-Christine: *Manual of Judeo-Spanish*, Maryland 2008

Patnáctý švat – ט"ו בשבט – v kuchyni a na stole

Abychom si připravili skutečně hezkou oslavu svátku *Tu bi-švat*, musíme znát jeho význam a místo v židovském roce. Především název není ničím jiným než vyjádřením data, ke kterému se připojuje význam Nový rok stromů.

Jak známo, čísla se v hebrejštině vyjadřují písmeny. Jedno z Božích jmen je vyjádřeno spojením písmen **jud** – י a **hej** – ה, což je v číselném vyjádření **10 + 5**, tedy **15**. Proto, aby v takovém případě nedošlo náhodou k znesvěcení Božího jména (roztrháním či jiným zničením materiálu, na němž je napsáno Boží jméno ה – י nebo přímo Božího jména), použijeme jinou kombinaci písmen-čísel, tj. **tet** – ט a **vav** – ו, což je v číselném vyjádření **9 + 6**, tedy také **15** neboli טו. Můžeme tedy říct, že zatímco číslem se chráníme před znesvěcením Božího jména, tak oslavou Jeho jméno posvěcujeme, což je pouze jeden z příkladů protikladů, které se v židovské filozofii setkávají. Nyní se podívejme na vysvětlující název – Nový rok stromů. K čemu potřebují stromy nový rok? Sebezpytování, jak je tomu na Roš ha-šana, anebo bouřlivé oslavy, jak je tomu u ostatních národů, stromy přece nepotřebují. Je to spíše upozornění nám, lidem, že Bůh dal přírodě řád, který musíme dodržet, aby náš život na zemi byl plnohodnotný. Víme, že strom je pro náš život velmi důležitý, a proto si zaslouží naši pozornost a péči, jako ostatně veškeré Boží stvoření. V neposlední řadě je to připomínka pro zachování systému času, kterému se všichni podřizujeme. Aby tato připomínka proběhla nejen hezky, ale i důstojně, musíme se na ni všichni dobře připravit, a to neznamená jen nakoupit ovoce.

Protože si připomínáme především plody *Erec Jisrael*, které jsou ve své většině plody stromů, nesmí tyto na stole chybět. Kromě pšenice a ječmene je to vinná réva, datle, fíky, granátová jablka a olivy. Záleží jenom na nás, jaké pečivo upečeme, abychom připomněli pšenici a ječmen, nebo prostě položíme na stůl chléb. Spíš ale doporučuji upéct takové pečivo, na které se žehná požehnání בורא מיני מזונות (*bore minej mezonot*), protože při volnějším společenském setkávání, kdy ne všichni vědí, že před tím, než jíme chléb, musíme si umýt ruce a pronést požehnání a je třeba zakončit jídlo modlitbou ברכת המזון (*birkat ha-mazon*), je toto, pokud pojmem oslavu jako neformální koktejl, obtížnější. Samozřejmě je možné uspořádat večeři, jak se sluší a patří, a v takovém případě je chleba jistě na místě. Není také od věci si připomenout všech pět druhů obilí, které se vztahují k blízcímu se Pesachu. Jsou to ječmen, žito,

oves, pšenice a špalda, a tak si můžeme připravit pečivo z každé z těchto obilnin, do slaneého lze přidat např. olivy a do sladkého všelijaké sušené ovoce. Sušené ovoce má svoji nezastupitelnou roli při oslavách. V měsíci švat nebylo v dřívějších dobách k dispozici čerstvé ovoce, jako je tomu dnes, a jediným způsobem konzervování kromě přípravy marmelád bylo sušení. Proto si i dnes připomínáme tyto „staré dobré časy“, kdy kabalisté v Safedu pořádali své mystické *Tu bi-švatové* sedery. Se sušeným ovocem je jeden problém, totiž že se v něm s oblibou zdržují různí červíci a jiné potvůrky, které jsou velice nekošer, takže je důležité vše dobře prohlédnout a uchovávat nejlépe v lednici. Totéž platí pro ořechy, které mají na *Tu bi-švat* také svou nezastupitelnou roli. Musíme je dobře prohlédnout a například mandle je vhodné rozpůlit, abychom zabránili tomu, že je nakousneme a budeme překvapeni tím, že v mandli bydlí nějaký červík.

Ovoce, které si připravíme na *Tu bi-švat*, je možné rozdělit do tří skupin. V první skupině je takové ovoce, které se jí celé a má pouze malá semínka – to jsou například vinná réva (hrozinky), fíky, jablka, etrog, citron, hruška, gdoule (která je mimochodem jednou z nejstarších kulturních rostlin a jistě ji jedli i naši předkové v dobách existence Chrámu), liči a svatojánský chléb. V druhé skupině jsou takové plody, které mají uvnitř pecku – to jsou olivy, datle, švestky, třešně, višně, me-

ruňky, broskve, avokádo. Konečně do třetí skupiny patří takové plody stromů, které mají slupku anebo skořápky, které nejíme – mandle, lískové a vlašské ořechy, pistácie, kokosový ořech, jedlé kaštiny a další. Snad je možné připomenout, že mezi plody stromů nepatří banány a burské oříšky. Je tradicí, že by na stole mělo být minimálně 15 druhů ovoce, ale jiná tradice říká, že by mělo být z každé skupiny deset druhů. Ovšem těch patnáct druhů skutečně není problém a já si pamatuji ještě oslavy v 60. a 70. letech minulého století na obci, které probíhaly pod vedením a kontrolou paní Růženy Hoffeové, jíž se vždy podařilo těch patnáct druhů dát dohromady. Proto by to pro nás dnes, kdy je vše dosažitelné, také neměl být problém.

Při oslavách *Tu bi-švat* se také pije víno, bílé jako připomínka zimy, růžové symbolizuje jaro a konečně víno červené, které je spojené s obdobím žní a zralých plodů, tedy léta. *Tu bi-švat* v Evropě je obdobím hluboké zimy, ale v Izraeli se příroda již probouzí a všichni jsou naplněni nadějí, že budoucí rok bude dostatek vody a plodů. Je to jakési zastavení, které i modernímu člověku má připomenout, že je závislý na tom, jak se chová k přírodě a jakého požehnání se mu dostane. Doufejme tedy, že v příštím novém roce stromů budeme mít dostatek úrody, plodů a stromů, které nám poskytnou stín a nakonec i dřevo.

► Hana Mayerová

čtení pro děti a jejich rodiče

Oživlé stromy

Kdysi dávno žil v malé polské vesničce chudý *melamed*, učitel hebrejštiny. Dennodenně se trápil se svými studenty, rolnickými synky, kteří neprojevovali pro učení příliš pochopení. Raději by běhali venku, než aby se učili *alef bet*, zkoumali drobné rozdíly mezi *dalet* a *reš* nebo mezi *hej* a *chet*.

Během léta měl *melamed* spoustu volného času. Židovští rolníci potřebovali, aby jim jejich děti pomáhaly na poli, a jeho žáci sami také radši sklízeli obilí nebo svázeli seno, než by se učili číst a psát hebrejsky. Tak to bylo v létě. Ale nyní byla zima a těžké závěse sněhu pokrývaly každíčký kousek země, po níž ubohý *melamed* kráčel. Dnes měl volno, protože byl svátek – *Tu bi-švat*, patnáctý den měsíce švat.

Jistě víte, že tento den je novým rokem stromů. I náš *melamed* přemýšlel o významu *Tu bi-švat*, když vyšel z vesnice a zamířil k blízkému lesu. O stromech a přírodě vůbec toho věděl moc málo, neboť sotva kdy opouštěl zdi studovny a své milované knihy. A tak vás asi příliš nepřekvapí, že ten učený muž byl zvědavý, jak vlastně stromy slaví svůj *Roš ha-šana*. Vyráší na nich pupeny, obléknou si svůj zelený kabát, anebo existuje nějaký způsob novoročních oslav, který neznal?

Když došel na kraj lesa, pocítil zklamání, protože stromy a keře byl pokryté silnou vrstvou sněhu. „Kdo ví,“ přemítal, „možná to je jejich *talit* nebo *kitl*, jako nosí zbožní Židé o Vysokých svátcích!“ V tu chvíli začal foukat silný vítr a šumění větví znělo jako tiché modlitby. Náš *melamed* stál tiše uprostřed větrem rozbouřeného lesa a v hlavě mu zněly vroucí melodie.

Znovu se ptal sám sebe: „Jaký je nový rok stromů? Copak nevypadají, jako by byly mrtvé?“ Najednou se celá scéna změnila. *Melamed* najednou viděl skrze třpytivý a jiskřivý sníh, jako by kůra stromů byla z čirého, průhledného skla. Z nitra každíčké větve se blíž k povrchu draly křehké

výhonky – ale dávaly si dobrý pozor, aby neprorazily až ven. Bylo ještě příliš chladno na to, aby vyrašily a čelily bez ochrany drsnému světu tam venku. Ale uvnitř už se probouzel život a zárodky nových, silných větví odpočítávaly čas, než je Pán všech stromů a keřů povolá.

Melamed dychtivě nasával ohromující krásu tohoto něžného představení. Jeho unavené oči dosud nikdy nepohlédly pod kůru dubů, bříz a topolů, které lemovaly ulice jeho vesnice. Nikdy se mu ani nesnilo o životě a rašících proutcích ukrytých v kmenech stromů. Nyní však viděl a pochopil, že i ony jsou osobnosti, každý

bílým závěsem. Když se závěs rozhrnul a *melamed* opět viděl, podivuhodná scéna byla pryč. Jen štíhlé jedle se kývaly sem a tam a jejich holé větve jako by se otráslas smíchy. Ale ten muž, který se vracel domů do vesnice, už nebyl ten samý ubohý *melamed*. Ubohý byl jenom oděv, který halil jeho hubené tělo. Ubohá byla jenom malá chatrč, která byla jeho domovem. Ale jeho nitro náhle ožilo, rozkvetlo nadějí do budoucna.

Co na tom, že jeho žáci byli tvrdohlaví rolníčtí kluci? *Melamed* teď pochopil, že v každém z nich je skryto semínko vědění a učení. Věděl, že jeho úkolem je pouze

z nich má svá práva a svoji životní cestu, každý má svoji duši. Nový rok stromů už pro něj nebyl bez významu.

Náhly porыв větru rozfoukal do mrazivého vzduchu miliony jemných sněhových vloček a učitel jako by byl na chvíli za

poskytnout jim teplo milujícího pochopení, aby vylákal výhonky z jejich úkrytu, aby mohly vykvést a ukázat své plody. I z nich se jednou stanou skvělí studenti a znalci Tóry!

Podle Gershona Kranzlera (www.chabad.org)

Pokud budeme chtít na Tu bi-švat připravit sváteční večeři, můžeme uvážit například podle následujícího receptu:

Hovězí na pomerančích

Půl kilogramu hovězího masa nakrájíme na kostky, dáme do misky a pokryjeme na-

strouhanou kůrou z jednoho pomeranče (dobře omytého a pokud možno bez chemického postřiku), přikryjeme a necháme hodinu stát. Šťávu, která se v misce vytvořila, slijeme a dáme do lednice. Smícháme jednu lžičku sójové omáčky, 2 lžičky strouhaného zázvoru a jednu lžičku kukuřičného nebo bramborového škrobu. Touto směsí potřeme kousky masa a zprudka je osmažíme na ole-

ji. K masu přidáme jednu mrkev nakrájenou na plátky a dusíme asi tři minuty, poté přidáme trochu jemně nakrájené cibule, marinádu, kterou jsme dali stranou, a dusíme na mírném ohni do změknutí masa. Podáváme s rýží. Stejně můžeme připravit i maso krutů nebo kuřecí. V případě, že máme nedůvěru k pomerančové kůře, můžeme použít šťávu, chuť pak bude méně intenzivní.

Sladké pečivo

Budeme-li připravovat pečivo, můžeme sáhnout po některém z receptů, které používali naši sousedé na vánoční pečivo, v němž je vždy plno oříšků, mandlí a kandovaného ovoce, a dát tomuto pečivu trochu jiný filozoficko-náboženský náboj. Pochopitelně musíme dát pozor, jaké ingredience používáme, abychom zachovali kašrut.

Zemřel Avrom Sutzkever

Ve středu 20. ledna tohoto roku zemřel v Tel Avivu jeden z nejvýznamnějších básníků 20. století, Avrom (Abraham) Sutzkever (96).

Kdosi o něm výstižně napsal, že to byl veliký poeta s velikou vírou v sílu poezie. On sám o sobě jednou prohlásil, že právě v nejtěžších chvílích svého života psal básně, aby se osvobodil od všeho těžkého, čím musel procházet. A jeho život opravdu nebyl snadný a jednoduchý.

Narodil se v roce 1913 v tehdy polské Smorgoni, nedaleko Vilniusu. Dva roky po jeho narození se však rodiče rozhodli utéct před událostmi první světové války na Sibiř. I když tam malý Avrom žil pouze do svých sedmi let, sibiřská příroda pro něj znamenala tolik, že se po celý jeho život objevuje jako součást obrazů v jeho básních.

Když v roce 1920 Avromův otec v pouhých třiceti letech zemřel na selhání srdce, rodina se vrátila do Vilniusu, kde Avrom získal tradiční židovské vzdělání. To také po celý jeho život, spolu se skutečností, že pocházel z rabínského rodu, ovlivňovalo jeho básnické výrazivo. Sutzkever, i když nebyl vysloveně náboženským člověkem, ve svých básních velice často používal náboženské obrazy a symboliku.

Ve Vilniusu také později vystudoval na univerzitě literární vědu a zapojil se do skupiny Jung Vilne (Mladý Vilnius), i když se neztotožňoval s názorem ostatních členů, kteří považovali básnickou tvorbu především za prostředek k dosažení sociálních změn.

Po příchodu německé armády do Vilniusu byl i Avrom Sutzkever internován v ghettu. Prožívá jedno z nejtěžších období svého života – byla zabita jeho maminka i jeho novorozený syn. Sutzkever však i v této době zůstává aktivní – zapojuje se do organizování kulturního života v ghettu a podílí se také na pašování jídla a zbraní. Nasazuje svůj život, aby zachránil stovky cenných jidiš rukopisů, které se ve Vilniusu nacházely. Vedle toho, a přitom všem, stále tvoří poezii.

Slavná báseň (A vogn šich) líčí jeho zážitek, jak ulicemi ghetta jede vůz plný bot a on se v až surrealistických obrazech ptá, proč ty boty tak nadskakují, zda budou tančit, zda se chystá svatba či jiná oslava. Pak ale pokračuje otázkou: Kde je ta nevěsta, co jí patří ty svatební boty? A kde je to dítě k těm dětským botičkám? Báseň vrcholí tím, že mezi botami zavražděných pozná boty své maminky, které nosila jen o šábesu.

Jiná známá báseň z tohoto období je inspirována tím, jak se přes tři týdny schovával před Němci v komíně svého domu. Ještě jinou báseň složil, když se schovával – v rakvi. Sutzkever tu uvažuje nejen nad malým Mojžíšem vloženým do košíku, ale srovnává se i se svojí zemřelou a pohřbenou sestrou.

Sutzkeverovu báseň *Unter dajne vajse štern* (Pod tvými bílými hvězdami) vzápětí zhudebnil Abraham Brudno a stala se neoficiální hymnou ghetta.

Těsně před likvidací ghetta se Sutzkeverovi podařilo i s manželkou utéct a připojili se v lesích k partyzánům, po jejichž boku bojoval až do té doby, než jistý partyzánský kurýr donesl do Moskvy jeho básně a na osobní příkaz generalissima Stalina bylo vysláno letadlo, které do Moskvy přepravilo Avroma i jeho manželku.

Po skončení války však Sutzkever utekl z Ruska do Polska a v roce 1947 se po mnohých peripetiích a přechodných pobytech dostal s ilegální imigrací do Palestiny. Pomáhala mu při tom sama Golda Meirová, se kterou se znal z jednoho sionistického kongresu.

I když se Sutzkever natrvalo usadil v novém židovském státě, až do své smrti psal básně ve své rodné jidiš. V Izraeli také založil v roce 1949 nejvý-

znamnější jidiš literární časopis *Di goldene kejt* (Zlatý řetěz) a byl jeho šéfredaktorem až do roku 1995. V roce 1985 obdržel Cenu Iz-

Básníci Avraham Sutzkever a Shmerke Kaczerginski, oba aktivní účastníci protinacistického odboje, ve vilniuském ghettu

raele za literaturu. Bylo to poprvé a naposled v dějinách Izraele, kdy tuto prestižní cenu dostal spisovatel píšící v jidiš.

Myslím si, že už tento stručný přehled naznačuje, jak moc se Avrom Sutzkever zasloužil o kulturu svého národa, který tolik miloval a na němž mu tolik záleželo. Tak jak si poznamenal od svého deníku poté, co svědčil před norimberským tribunálem: „Je pro mě stále ještě těžké vyznat se ve svých pocitech. Který z nich je silnější? Pocit smutku, nebo pocit odplaty? Ale zdá se mi, že silnější než oba je zářivý, mocný pocit, že náš národ žije. Že přežil své katy a žádná temná moc není s to ho zahubit.“

► Tomáš Novotný, foto: www.eilatgordinlevitan.com, www.campus.de

Unter dajne vajse štern (Ghetto, Vilnius, 1943)

*Unter dajne vajse štern
štrek cu mir dajn vajse hant.
Majne verter zajnen trejn,
viln ruen in dajn hant.*

*Ze, es tunklt zejzer finkl
in majn kelerdikn blik.
Un ich hob gornit kejn vinkl
zej cu šenken dir curik.*

*Un ich vil doch, got getrajer,
dir fartrojen majn farmeg.
Vajl es mont in mir a fajer
un in fajer majne teg.*

*Nor in kelern un lecher
vejnt di merderiše ru.
Lojf ich hecher, iber decher,
un ich zuch: Vu bistu, vu?*

*Nemen jogn mich mešune,
trej un hojfn mit gevoj.
Heng ich a geplacte strune
Un ich zing cu dir azoj:*

*Unter dajne vajse štern
štrek cu mir dajn vajse hant.
Majne verter zajnen trejn,
viln ruen in dajn hant.*

*Pod Tvými bílými hvězdami
vztáhni ke mně svoji bílou ruku.
Má slova jsou slzy,
jež chtějí ve Tvé ruce spočinout.*

*Podívej, jak temní jejich třpyt
v mém pohledu z hloubi sklepa.
A já nemám vůbec žádný koutek,
abych Ti je podal zpět.*

*A přeče chci, drahy Bože,
svěřit Ti to, co mám.
Když mě spaluje oheň
a v ohni jsou mé dny.*

*Ale ve sklepích a dřách
nařiká vražedný klid.
A já běžím výše, přes střechy,
a hledám: Kde jsi, kde?*

*Něco podivného mě honí
za schodiště i dvory se skučením.
Vím jako prasklá struna
a takto Ti zpívám:*

*Pod Tvými bílými hvězdami
vztáhni ke mně svoji bílou ruku.
Má slova jsou slzy,
jež chtějí ve tvé ruce spočinout.*

Výbor z textů
Avrahama
Sutzkevera
v německém
překlada

Fritz Schwarz-Waldegg

Ve vídeňském židovském muzeu, v prvním městském obvodu, Dorotheergasse 11, probíhá v současnosti až do 25. dubna 2010 zajímavá výstava malíře Fritze Schwarz-Waldegga (1889–1942).

Autor představuje živý obraz kulturního života Vídně v meziválečném období. Ústřední témata jeho tvorby představují zájem o psychologii a kosmopolitismus. Ve třech etapách autorova vývoje nás zaujme nadšení pro expresionismus, dále následuje období klasicismu ovlivněné díly Paula Cézanna. Ve třicátých letech minulého století se Schwarz-Waldegg věnuje historickým a etnologickým tématům.

Schwarz-Waldegg pocházel ze židovské rodiny, v roce 1916 se však nechal pokřtít a stal se katolíkem. V letech 1907–1911 studoval na Vídeňské akademii výtvarných umění. Za první světové války byl na ruské frontě, o čemž podává svědectví řada skic a portrétů spolubojovníků, které jsou dnes majetkem Vídeňského vojenského muzea. Po skon-

čení první světové války se v rakouských uměleckých kruzích zvýšil zájem o expresionistické umění. Už během války byli významní umělci sdruženi ve skupině nového umění (Neukunstgruppe), kam patřili např. Egon Schiele, Oskar Kokoschka, Anton Kolig a Max Oppenheimer. K nim přibýlo od roku 1918 umělecké sdružení „Hagenbud“, kam patřili malíři Alois Seibold, Felix Albrecht Harta, Josef Floch a rovněž Schwarz-Waldegg, který byl v letech 1925–1926 prezidentem sdružení. V období 1924–1932 cestoval po Evropě a v jeho tvorbě lze poznat silný vliv Paula Cézanna.

Výstava zahrnuje 25 olejových obrazů a 80 kreseb, které jsou dnes v majetku různých galerií, ale i soukromých osob.

Vedle vystavených obrazů zaujme návštěvníky speciální místnost, kde je autorův život zobrazen v zrcadle historických událostí doby, v níž žil. Mě osobně zaujaly události od roku 1938, kdy byl autorův ate-

liér zkonfiskován a Schwarz-Waldegg byl nucen žít v ilegalitě. Jedinou možností výdělků tehdy pro něj byly soukromé hodiny malby. Jedna z jeho žaček, Sofie Banke, poskytla muzeu písemné vzpomínky na malíře. Podle ní se Schwarz-Waldegg nedokázal vyrovnat s tím, že ačkoliv byl pokřtěný, podle Norimberských rasových zákonů byl Židem a musel nosit Davidovu hvězdu. Snažil se ji schovávat pod šálou.

S Banke se malíř scházel v bytě své sestry, kam se přestěhoval po ztrátě ateliéru, anebo u ní doma. Oba si uvědomovali, že jejich setkání jsou velmi riskantní a tak se často setkávali i v odlehlých parcích. V roce 1942 nepřišel Schwarz-Waldegg na domluvenou schůzku a jeho žačka se až po válce dozvěděla o trpkém osudu malíře. Na výstavě je originální seznam deportovaných osob, na němž se nachází malířovo jméno.

Schwarz-Waldegg byl zatčený gestapem, z věznice deportován do Minsku, odtud pak dále do koncentračního tábora Malý Trostinec, kde krátce po deportaci zemřel.

► Jana Tchabana-Löwbeer, Vídeň

Vídeňští hasiči

„Vídeňští hasiči jsou hrdí na více než tři sta let dlouhou tradici. Jedno z nejtěžších období jejich existence představují roky 1938–1945,“ poznamenává historik Vídeňských hasičů, Heinrich Krenn, který mi poskytl pár zajímavých informací pro můj článek.

Podle nařízení a dalších příkazů vídeňského městského zastupitelstva z 28. března 1938 byla nařízena diskriminace a vyloučení Židů z veřejného, kulturního a hospodářského života. Toto nařízení platilo pro všechny zaměstnance vídeňského městského zastupitelstva, pod něž hasiči spadali. Podle dokladů v archivu jsem zjistila, že toto nařízení se přímo dotklo čtyř hasičů, kteří byli Židé, a dalších deseti osob, u kterých bylo prokázáno, že jsou židovského původu, anebo jejich manželky byly tzv. míšenci, tedy měly židovský původ. Těchto 14 osob bylo ihned propuštěno a o jejich dalším osudu nejsou v archivu hasičů žádné záznamy.

Všichni zaměstnanci městského zastupitelstva museli předložit tzv. Ariennachweiß, tedy potvrzení o árijském původu. Podle archivu hasičského sboru bylo v roce 1938 ve Vídni 26 hasičských obvodů a 3877 hasičů, většina z nich byli dobrovolníci. Z více než 3000 hasičů mělo 267 osob slovanská příjmení, jejich kořeny sahaly do Čech, na Slovensko nebo do Polska. Těmto

hasičům bylo doporučeno, aby si svá příjmení změnil na německá, aby lépe „zapadli“ do velké Německé říše. V archivu nejsou přesné údaje, kolik hasičů si příjmení skutečně změnilo. Po válce, hned v roce 1945, byli hasiči, kteří byli v období fašistického režimu z jakýchkoliv důvodů propuštěni, znovu přijati do pracovního poměru. V hlášeních o požárech se znovu

Dobové uniformy vídeňských hasičů

objevují tzv. slovanská jména jako např. Konvicka, Polak, Novotny.

K největším zásahům vídeňských hasičů patří určité tzv. křišťálová noc, 9. a 10. listopadu 1938, kdy hořelo ve Vídni 43 synagog a modliteben. Podle nařízení městského zastupitelstva byla prvořadou úlohou hasičů ochrana okolí synagog, kde se většinou nacházely obytné domy. Jediná synagoga,

kteří nebyla zničena nebo poškozena, byl městský templ v prvním vídeňském obvodu.

Během války přišlo na adresu vídeňských hasičů několik udání, často anonymních. Byly v nich uvedeny informace, že se napříklád ve dvorech, kde se nacházely hospodářské budovy, skrývají osoby, které jsou evidentně cizího původu (většinou tím byli mímenci Židé) a jejich přítomnost představuje bezpečnostní riziko, neboť mohou způsobit požár. Určitě tím byly myšleny sabotáže, byla to otevřená forma udání, aby byly tyto osoby odstraněny. Podle historika Krenna hasiči tato udání evidovali, ale v archivu nejsou žádné údaje o tom, že by na jejich základě vykonávali kontroly. Se znalostí fakt si dnes dokážeme živě představit, co by se stalo, kdyby se takové udání dostalo do rukou policie...

Vídeňský hasičský historik pan Krenn má blízké kontakty s českými i slovenskými hasiči, kteří jsou členy mezinárodní hasičské organizace CTIF, tedy Mezinárodního technického sdružení pro protipožární ochranu. V rámci této organizace existuje i pracovní skupina pro dějiny hasičů a protipožární ochrany, jejíž sídlo je v české Příbyslavi.

► Jana Tchabana-Löwbeer, Vídeň
Vídeňské hasičské muzeum (Wiener Feuerwehr Museum), Am Hof 7, 1010 Vídeň, otevřeno v neděli a o svátcích od 9 do 12 hodin

Ucho není ke koukání

Od samého vzniku hraného filmu bylo zcela běžné, že se točila slavná dramata (o prózách nemluvě). Každý takový titul byl pro budoucí film minimálně reklamou. Svůj dluh divadlu začala kinematografie splácet asi před třiceti lety: filmové scénáře upravují a inscenují nejenom činohry, ale i balety a opery.

Občanské sdružení Divadlo Rity Jasinské uvedlo 15. ledna v sympatickém sálku pražského Divadla Metro na Perštýně v premiéře inscenaci Ucho. Přítomná autorka hry Lenka Procházková upravila filmový scénář svého otce Jana. Zdařilý film Karla Kachyni s Jiřinou Bohdalovou a Radoslavem Brzobohatým v hlavních rolích byl ihned po dokončení (1970) zakázán a v trezoru ležel až do listopadu 1989. (Počátkem 80. let natočil Pavel Kohout scénář v exilu pro TV NSR.)

Opatřit si tento film na DVD není obtížné, a proto se nutně ptáme, co vedl Divao tvůrce k práci na divadelní verzi a co od ní očekávají diváci, kteří se za ní vydali od pohodlí obrazovek? U všech bychom očekávali uplatnění obecných výhod divadla oproti kinematografii (kontakt publika s účinkujícími), u těch, kteří film neznají, pak alespoň originální výklad (pojetí), jiné herecké výkony, nikoli dvacetiletý, ale už šedesátiletý odstup od doby děje.

Ničeho z toho jsme se bohužel nedočkali. Na jevišti „bunzírjuje“ realismus, nad kterým by Stanislavskij zaplesal, herci (Kateřina Píndejová a Milan Enčev) hrají na „čtvrtou stěnu“, jako by diváci v hledišti vůbec nebyli. Dějem je zavedeno, že ve vilce je v první části vypnutý proud. Herci svítí silnou baterkou a na jevišti je taková tma, že kdyby se o pauze vmísili mezi diváky, nikdo by je neidentifikoval. Pauza se sice obmyslně nekonala, takže nebyla šance nevrátit se do hlediště, ale v každém případě měla první polovina charakter špatné rozhlasové hry, ve které absence herecké mimiky není nijak zvukově kompenzována. Odstřížen, resp. režii vůbec neiniciován, zůstal i jakýkoli kontakt s publikem, kterému jinak text dával řadu příležitostí. Přinejmenším v komediálních momentech, kdy se diváci lačně chytali každého zdařilého Procházkova vtípku.

Příběh je výslovně situován do raných 50. let ČSR, v dialozích je frekventováno chování postav za protektorátu a za třetí republiky, dobově relevantní údaje z „kádrových materiálů“. Režisér Lukáš Burian se ale zřejmě principiálně nerozhodl, bude-li „retrorealie“ dodržovat, či ne. Nejde tu o detaily typu bezešvých punčoch či punčocháčů, panelákové dveře či telefonní přístroj z 60. let. Jde o rekvizity, se kterými herci významuplně manipulují, bez kterých by děj

prostě nebyl možný. A tak zobrazované době odpovídají spravované elektropojistky nebo splachovací WC, ve kterém jsou ničeny kompromitující papíry, naproti tomu silná elektrická příruční svítidla, kovové žaluzie na oknech, skrz které je znovu a znovu sledováno venkovní okolí, nebo elektrofonická kytara při rusko-opilecké scéně v kuchyni – to vše jsou technologie z doby mnohem pozdější.

Všeobecnou odpornost gottwaldovské doby a všudypřítomný strach předvedlo představení celkem přesvědčivě. To je ale bohužel málo. Od umění očekáváme zobra-

zení individuálních prožitků postav, a pokud jde o umění divadelní, chceme být v kontaktu s herci emocionálně vtaženi do děje, v jeho tragických, absurdních i fraškovitých aspektech. Závěrečnou otázku nepodepsaného textu v tištěném programu „...je dnešní doba skutečně jiná?“ nelze chápat jinak než jako nejapný blábol. Odposlouchávání samozřejmě může být leckdo, všelijak a kýmkoli, technika za půl století vospěla. Nikdo se ale nemusí klepat, že jej přijdou nad ránem zatknout, většinou dokonce ani skuteční zločinci.

► Petr Pavlovský, foto: drj.cz

Mišne Tóra:

Hilchot jesodej ha-Tóra

Kapitola třetí

V této kapitole Maimonides probírá různé nebeské sféry, jejich počet a tvar a pochvalně se vyjadřuje o řeckých filozofech. Propočítává proporce velikosti Měsíce vs. Země vs. Slunce a řeší hvězdná znamení. V této kapitole nechybí ani živly. Jejich pořadí Maimonides zjevně přebírá z Aristotela (Rambamovo spojení s Aristotelem považujeme za prokázané).

(1) A tyto sféry se nazývají: Šamajim a Rakija, Zevul a Aravot¹. Celkem jich je devět. Nejbliže od nás je sféra Měsíce, druhá je sféra, ve které se nachází Merkur, zvaná [sférou] Merkura. Třetí sférou je sféra Venuse, čtvrtou Slunce, pátou Mars, šestou Jupiter, sedmou Saturn, osmou sférou je sféra, ve které jsou všechny hvězdy [a souhvězdí] viditelné na obloze. Devátá sféra se pohybuje od východu k západu každý den.

(2) Tato sféra završuje a obklopuje všechno. Ačkoliv to vypadá, že všechny hvězdy jsou součástí stejné sféry, není tomu tak. Sféry jsou jedna na druhé, ale jsou průhledné a čisté jako sklo nebo safír. Proto to vypadá, že hvězdy osmé sféry jsou pod první sférou.

(3) (b) Každá z osmi sfér je rozdělena do mnoha jiných sfér (které jsou její součástí), podobně jako je tomu se slupkou cibule. Některé z těchto sfér rotují od západu k východu, jiné jako devátá sféra rotují od východu k západu. Mezi těmito sférami není žádná mezera.

(4) (c) Žádná ze sfér není ani těžká nebo lehká a nejsou ani červené, ani černé, ani nemají světlo. To, co vidíme jako (nebeskou) modř, není jejich součástí, ale je to optický (klam). A stejně tak nemají ani chuť ani pach, neboť takové věci nacházíme pouze v tělesnosti pod sférami.

(5) (d) Všechny sféry obklopují svět – jsou kulaté jako míč a Země je zavěšena uprostřed. A jsou hvězdy, které mají kolem sebe malé sféry, ale ty neobklopují svět, ale jsou to malé sféry, které jsou součástí větší sféry, které obklopuje svět.

(6) (e) Počet sfér, které obklopují svět, je osmnáct a v nich je pouze osm malých sfér, které neobklopují svět. Z pohybu hvězd a vědomostí, o jakou vzdálenost ujdou za den a za hodinu, a z jejich sklonu k rovníku a z jejich (vzájemného) zakrývání a z jejich vzdálenosti od Země může být spočten celkový počet sfér a dráhy, po kterých se pohybují, a obklopení (Země). Takové výpočty jsou klíčové k určení období a (pozic) znamení Zvěrokruhu. Řeční mudrci/filozofové o tomto tématu napsali mnoho knih.

(7) (f) Devět sfér, které obklopují všechno, rozdělili naši první Chachamim na dvanáct

dílků. Každému jednomu dílku přiřadili jméno viditelného seskupení hvězd. Těmito jmény zodiaku jsou: Beran, Býk, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Štír, Střelec, Kozoroh, Vodnář a Ryby.

(8) (g) Devátá sféra není rozdělena a není podobná ničemu výše popsanému, ani žádné hvězdě, ale protože se dotýká hvězd osmé sféry a velkých hvězd, které tato sféra obahuje, vypadá to, že má nějakou formu jako ty výše popsané nebo jim podobnou.

(9) Avšak těchto dvanáct (znamení zodiaku) bylo v zákrytu se svými dílky. Po potopě, kdy dostaly jméno, se ale vyšinuly. Všech osm nebeských sfér se totiž pohybuje stejně jako Slunce a Měsíc, ale pomaleji; to, co ujde Slunce za jeden den, ostatní hvězdy (osmi sfér) ujdou za sedmdesát let.

(10) (h) Co se viditelných hvězd týče, některé jsou menší než Země, jiné jsou o poznání větší než Země. Jiné jsou stejně velké.

Země je zhruba čtyřicetkrát větší než Měsíc a Slunce je asi sto sedmdesátkrát větší než Země, tudíž Měsíc je zhruba 6800krát menší než Slunce. Není hvězdy větší než Slunce a není hvězdy menší než Merkur, která je součástí druhé sféry.

(11) (ch) Všechny hvězdy a sféry mají duše, intelekt a porozumění a jsou živé, existující a poznávající toho, kdo řekl a svět povstal. Podobně jako andělé i ony se modlí a chválí Stvořitele podle schopností své úrovně. A tak jako rozeznávají sami sebe, rozeznávají Svatého, budiž požehnán, a anděle, kteří jsou nad nimi. Intelekt hvězd a sfér je však menší, než jaký mají andělé, ale je větší, než má člověk.

(12) (i) Bůh stvořil podobu, které se nepodobá žádné ze sfér pod lunární sférou. Tato podoba má čtyři tvary, kterým se opět nepodobá nic ze sfér. Každý z těchto tvarů je součástí této podoby.

(13) První sestává z ohně a z ní vzhází ohnivě. Druhá je tvořena vzduchem a vzhází z ní vzdušné. Třetí je tvořena vodou a vzhází z ní vodní. Čtvrtá je tvořena zemí a vzhází z ní zemské.

(14) Z toho vychází najevo, že tyto sféry jsou pod sférou Rakija, jedna nad druhou, kde tělo jednoho obklopuje druhého jako míč. První nejbližší Měsíci je oheň, pak vítr, voda a země. Mezi těmito sférami není žádný prostor.

(15) (j) Tyto čtyři tělesnosti nemají duši a neznají ani nepoznávají Boha, ale jsou podobné neživé látce. Každý tento tvar má svou podstatu, kterou nezná, ani jí nerozumí a nemůže ji ani změnit. Tak ostatně říká i David tuto zajímavou věc: „Chvalte Hospodina ze země – obludy (mořské) a všechny propasti, ohni a krupobití (sněhu i páro, větře bouřlivý vykonávající rozkaz Jeho).“ (Ž 148, 7-8) (Tedy:) Chvalte, lidé, Boha, protože to je jeho moc, kterou vidíte v ohni, krupobití a podobných věcech, které najdeme pod oblohou (Rakija), protože jejich síla je uznávána, ať je malá, nebo velká.

Talmidim, o. s.,

je neziskové občanské sdružení, které si klade za cíl překládat rabínskou literaturu do českého jazyka. Postup překladu je možné zdarma sledovat na internetových stránkách <http://www.talmidim.cz>. Sdružení je financováno z dobrovolných darů. Dárce se můžete stát zasláním příspěvku v libovolné výši na účet u GE Money Bank číslo 173 536 401/0600. Za každý příspěvek předem děkujeme.

¹ Šamajim – nebesa, nebeská klenba; Rakija – obloha; Zevul – vyvýšenost; Aravot – mračna

Romské strany a politici v Evropě

Tak zní název publikace, kterou koncem roku 2009 vydalo brněnské nakladatelství J. Šabaty Doplněk.

Autor Pavel Pečinka v ní zachycuje spory mezi příznivci sociálních a multikulturních přístupů k romské menšině a přibližuje „základnu“ možné romské politiky. Líčí první spolky, následně politické strany a některé romské aktivisty. Pozornost obrací ke třem formacím, snažícím se operovat na evropské úrovni – Mezinárodní romské unii (IRU), Romskému národnímu kongresu (RNC) a Evropskému fóru Romů a Travelerů (ERTF). Podrobně se věnuje také romským poslancům v Evropském parlamentu. Rozsáhlá je především kapitola zachycující situaci na romské politické scéně v Česku a na Slovensku.

Kniha nahuštěná fakty a obsáhlým seznamem odborné literatury vychází v edici Studijní texty (brož., 196 stran, 165 Kč). Vznikla díky finančnímu příspěvku Britských listů (www.blisty.cz) a Centru aplikované antropologie a terénního výzkumu Filozofické fakulty Zápaadočeské univerzity v Plzni (www.caat.cz).

Při objednávání knih přímo v redakci nakladatelství činí sleva 15 %. Objednané knihy zasílá Doplněk na dobírku, k zásilkám účtuje poštovné a balné.

Kontakt:

redakce: doplněk@doplněk.cz, objednávky knih: objednavky@doplněk.cz, mobil: 731 507 666, tel.: 545 242 455, www.doplněk.cz

Židovská obec Děčín

Žižkova 4, 405 02 Děčín IV, tel.: 412 531 095,
e-mail: zidovska.obec.decin@volny.cz,
www.zidovskaobecdecin.wz.cz

Chanuková oslava

V pátek 18. prosince 2009, na začátek šabatu a v poslední den svátku chanuka, proběhla v děčínské synagoze slavnostní bohoslužba a chanuková oslava se zapálením osmé chanukové svíce. Bohoslužbu vedl rabín Tomáš Kučera a oslavy se zúčastnilo 58 členů ŽOD.

Je velkou radostí děčínské židovské obce, že při tomto chanukovém setkání dostala novorozená dcera Jael manželů Channy a Davida Šimonových veřejně své jméno. Podobná událost se v děčínské obci naposledy stala před 71 lety.

Nejvýznamnější Severočech – ACHAB HAIDLER – člen Židovské obce Děčín:

V anketě o nejvýznamnějšího Severočecha vybrali lidé ředitele Činoherního studia v Ústí nad Labem a člena děčínské židovské obce Achaba Haidlera. Respondenti měli na výběr dvacet nominovaných jmen a nejvíce hlasů získal Achab Haidler, na druhém místě skončil textař Michal Horáček a na třetím místě se umístil neurochirurg ústecké nemocnice Doc. MUDr. Martin Sameš, CSc.

Achab Haidler to neměl v životě jednoduché, jeho otce zavřeli po srpnu 1968 kvůli politice a jemu tím zároveň zavřeli veškeré střední školy. Achab Haidler je hebraista, který ovládá deset cizích jazyků a od roku 1994 je ředitelem Činoherního studia v Ústí nad Labem. Již deset let objíždí židovské hřbitovy s křídou, foťákem a diktafonem, aby zmapoval náhrobky. Již dříve při studiu hebrejštiny a judaismu zjistil, že i on má židovské kořeny. „Ta cesta mě nakonec dovedla k sobě domů. Asi bych ale u židovství skončil tak jako tak, třeba konverzí,“ uvádí Achab Haidler. Židovských hrobů zatím stačil zmapovat přes čtyřicet tisíc. Tedy zhruba pětinu všech. Běžný hřbitov s třemi sty náhrobními kameny mu zabere celý týden. „Mojí ambicí není jenom to, aby se vědělo, kdo kde leží,“ říká Achab Haidler. To, co ho zajímá nejvíce, jsou příběhy vytesané do náhrobních kamenů. Překladem příběhů se snaží o jejich přiblížení lidem, kteří tento jazyk neovládají. „Když ten nápis pohládím, mám pocit, že úplně malým miligramem čehosi napravuji to, co se stalo během holocaustu,“ uzavírá rozhovor Achab Haidler.

Židovská obec Děčín si velice váží všech svých členů a děkuje tímto Achabu Haidlerovi za jeho významný přínos v oblasti judaismu pro děčínskou obec a všechny ostatní příznivce.

Purimová oslava

Židovská obec Děčín Vás srdečně zve 27. 2. 2010 od 15.00 h do děčínské synagogy na *PURIMOVOU OSLAVU* spojenou s divadelním představením Vidy Neuwirthové a dětského souboru „Příběh o královně Ester“. Po skončení bude malé pohoštění a maskarní bál pro děti a rodiče v maskách. Odměněna bude nejlepší maska.

Miroslava Poskočilová

Srdečně zveme všechny naše příznivce, kamarády a příbuzné na

II. sportovně-reprezentační ples HAKOACH

který se bude konat v sobotu 6. února 2010 od 19 hodin v Hlubočepském záměčku na Zlíchově

Cena vstupenky včetně pohoštění (ale bez nápojů) je 300 Kč, předprodej bude v pokladně ŽO Praha, Maiselova 18, II. patro. Ceny do tomboly jsou vše vítány!

Osvětimský výbor pořádá
ve dnech 10. – 12. dubna 2010
ZÁJEZD DO OSVĚTIMI

Cena za osobu činí 2200 Kč (v ceně je zahrnuta doprava, 2 noci a 2x polopenze)
Zájemci hlaste se u pí. Marty Kottové, tel. 606 948 871, a to do konce března.

Agentura Sochnut nabízí zájemcům o program **SAR EL** – dobrovolnická práce v Izraeli – pro velký zájem i **další termín, tj. odlet 25. 4. 2010**. Veškeré další informace na e-mailu: **zosa@email.cz** nebo **602 703 653**.

V sobotu 28. listopadu 2010 proběhla v Pinkasově synagoze ranní bohoslužba vedená rabínem Tomášem Kučerou. V rámci bohoslužby se uskutečnila bat micva Karolíny Rebečky Kotrbové. Karolíně i celé její rodině k tomuto významnému kroku jménem Bejt Simcha i redakce Maskilu srdečně blahopřejeme: mazal tov. Na fotografii je Karolína Rebecka Kotrbová při svém premiérovém čtení z Tóry pod dohledem rabína Kučery. Vlevo přihlíží Irena Dousková, Karolinina maminka.

red, foto: Jan Syka

ZÁJEZD DO IZRAELE NABÍDKA PRO ČLENY ŽIDOVSKÝCH OBCÍ A PŘIDRUŽENÝCH ORGANIZACÍ FŽO

Židovská obec Olomouc nabízí několik volných míst v zájezdu do Izraele ve dnech 11. – 21. března 2010 (ve spolupráci s cestovní kancelář Tilia).

Program zahrnuje mimo jiné návštěvu těchto míst: Jeruzalém, Masada, Mrtvé moře, Safed, Golanské výšiny, Tiberias, Haifa, Bet Šearim, Megido, Zichron Jaakov, Cesarea, Tel Aviv, Jaffo, Negevská poušť, Ejlat. Pro zájemce možno zorganizovat výlet do jordánské Petry.

Cena (při účasti 30 osob): 30 000 Kč, dítě do 2 let 1000 Kč, dítě od 2 do 12 let má slevu 5800 Kč z uvedené ceny.

Cena zahrnuje: letenku (včetně veškerých poplatků), autokarovou dopravu v Izraeli, ubytování ve dvoulůžkových pokojích, polopenzi, vstupné podle programu, izraelského a českého průvodce, cestovní pojištění UNIQA.

V ceně není zahrnuto: nápoje, obědy, spropitné (40 USD), případný příplatek za jednolůžkový pokoj, výlet do Petry (215 USD).

Přihlášky a bližší informace na adrese:

tomas.hrbek@kehila-olomouc.cz
nebo na telefonu 585 223 119.

Středoškolsky vzdělaná studující svobodná slečna drobnější postavy, 34letá, se silným vztahem k židovským kořenům hledá stejně smýšlejícího muže pro založení rodiny a tak posílení naší komunity.

telefon: 606 555 867,
e-mail: starinec@seznam.cz

KULTURNÍ PROGRAM ÚNOR 2010

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

pondělí 1. 2. v 18 h:

Jákob a Ezau na cestě ke smíření? Dějiny židovsko-křesťanských vztahů. Prezentace knihy **Mgr. Alžběty Drexlerové** ve formě panelové diskuse na téma Rozcházení a scházení cest v dějinách židovsko-křesťanských vztahů. Diskutovat budou **Leo Pavlát, Martin Prudký, Tamás Visi** a **Alžběta Drexlerová**, moderátorem večera bude **Ivan Štampach**. Prezentace je pořádána ve spolupráci se *Společností křesťanů a Židů*.

středa 3. 2. v 18 h:

Sověťzace národnostních a náboženských menšin v 50. a 60. letech 20. století. Přednáška **dr. Heleny Noskové** z nového cyklu *Židovská menšina v Československu v letech destalinizace a uvolnění v intencích reformního komunismu*.

úterý 9. 2. v 18 h:

Obřady spojené s narozením dítěte v kultuře českých a moravských Židů. Přednáška **dr. Dany Veselské** konaná při příležitosti vydání unikátní publikace *Nechť mu Bůh dá vyrůst*, kompletního katalogu obřizkových donací, které představují výjimečný a veřejnosti téměř neznámý vyšívaný archiv židovských dětí. *Stejnomená výstava se koná v Galerii Roberta Guttmanna od 10. 12. 2009 do 28. 2. 2010.*

čtvrtek 11. 2. v 18 h:

Večer árií Karla Bermana. Basbarytonista Karel Berman očima a ušima **Jiřího Černého**. Snímky z operního recitálu na CD. Poslechový pořad věnovaný umělci, který přežil věznění v terezínském ghettu (kde zpíval v operách, režíroval, řídil sbor i kom-

ponoval) a pak v Auschwitzu, Kauferingu a Allachu u Dachau. Od roku 1953 byl sólistou Národního divadla v Praze a často hostoval v zahraničí.

středa 17. 2. v 18 h:

Praotec Abraham a památi Sára. První přednáška z nového cyklu přednášek vrchního zemského a pražského rabína **Karola Efraima Sidona** o *Praotcích a pramatkách lidu Izraele, zakladatelích židovského národa*.

pondělí 22. 2. v 18 h:

Setkání s Bertou Suttnerovou. Prezentace vzdělávacího projektu věnovaného první ženské nositelce Nobelovy ceny za mír, pražské rodačce **Bertě Suttnerové-Kinské**. Cyklus nenásilnou formou seznamuje mládež s pojmy jako je xenofobie, rasismus či extremismus a v souladu s myšlenkovým odkazem B. Suttnerové vedou dnešní mládež k prosazování etických hodnot založených na humanismu, toleranci a respektování lidských práv. Vybrané díly budou promítnuty. Projekt představí režisérka **Olga Strusková** a **Ing. Irena Rudolfová**, zástupkyně ředitele Gymnázia v Praze 10, Přípo- toční.

čtvrtek 25. 2. v 18 h:

Prezentace sborníku *Židovská menšina v Československu po druhé světové válce. Od osvobození k nové totalitě*. Sborník vznikl na základě přednáškového cyklu ve Vzdělávací a kulturním centru Židovského muzea v Praze v lednu až prosince 2008. Kniha bude uvedena **dr. Fedorem Gálem** a editory. *Vstup volný*

NEDĚLNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE:

14. 2. 2010 ve 14 h:

Lvíček Arje tvoří Golema. Pomůžete lvíčkoví Arjemu stvořit golema? Budeme si vyprávět o době, ve které žil císař Rudolf II. a muž, který vytvořil golema, učený rabi Löw. Zkusíme si také zhotovit golema a **půjdeme po jeho stopách pražským Židovským Městem.**

Jednotné vstupné 50 Kč

Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc

Není-i uvedeno jinak, činí vstupné na jednotlivé programy 30 Kč (20 Kč VKC Brno). Sál je přístupný vždy 20 min před zahájením programu. Po začátku koncertu nebo 15 min po začátku jiného programu není vstup do VKC povolen. Pořadatel si vyhrazuje právo program zrušit, bude-li počet návštěvníků nižší než pět.

VÝSTAVY V PROSTORÁCH VKC:

Výstava **Patricie Lagarde: Proměna K.**

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/Pocta dětským obětím holocaustu – stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

(Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po–čt 10–15 h, pá 10–12 h)

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

čtvrtek 4. 2. v 18 h:

Je Izrael bezpečná a krásná země? Kladete si i vy takové otázky? **Tomáš Žáček**, který se pokusí odpovědět, říká: „Až mojí vírou se začal můj zájem o zemi, která je na běžných mapách tak malá, že do ní nejde vepsat ani její název. Měl jsem tu možnost navštívit ji, vidět a zažít mnoho zajímavých věcí, porovnat teorii s praxí. Procházel jsem se ulicemi zlatého Jeruzaléma a jeho branami, dotýkal se Zdi nářků...“ *Vstupné 20 Kč*

úterý 9. 2. v 17 h:

Hebrejská abeceda – vernisáž výstavy barevných koláží **Pavla Holeky**. Na sklonku

minulého roku vydal tento autor v nakladatelství Arbor vitae knihu dvaadvaceti koláží a meditativních textů nazvanou *Mezi dvěma světy* (Hebrejská abeceda), která bude na místě k zakoupení. *Vstup volný*

16. 2. v 18 h:

Židovka aneb Žonglování se životem – divadelní představení Divadla Kufr, v němž se budete moci přenést do doby minulé. Malá židovská dívka Eva je se svou rodinou deportována do Terezína a později do Osvětimi. Ze svých nepříjemných životních zážitků uniká do světa svých představ a skrze asociace se ocitá v přibězích minu-

lých i budoucích, kde se jako symbol volnosti a svobody objevuje prvek žonglování... Účinkují **Adéla Kratochvílová, Dagmar Trávníková, Lubor Pokluda.**

Vstupné 50 Kč

čtvrtek 18. 2. v 18 h:

Slavní židovští skladatelé Broadwaye a Hollywoodu – tentokrát od konce písmen abecedy T–Z – **Dimitri Tiomkin**: V pravé poledne, **Mel Tormé**: Christmas Song, **Hy Zaret**: Unchained Melody, a pak zase pěkně od začátku **A+B** – **Harry Akst**: Ain't She Sweet, **Harry Akst**: Dinah, **Elmer Bernstein**: Walk on the Wild Side, **Jerry Bock**: Šumař

Vernisáž výstavy ak. sochaře Kirilla Postovita

pátek 5. 2. 2010 v 17 hodin

**v Galerii CFA + H Babylon, nákupní městečko –
prostory č. 4, Nitranská 1, Liberec**

Úvodní slovo Josef Vinklát, hudební program

Kirill Postovit (narozen 1964) je známý izraelský výtvarník a sochař. Tvorbu z velké části zasvětil tematice judaismu. Jeho kresby a plastiky se nacházejí ve sbírkách mnoha státních muzeí. Memoriály věnované obětem šoa jsou umístěny ve Francii, Izraeli a v České republice v Národním památníku Terezín. Více než 260 kreseb a plastik se nachází v soukromých sbírkách a galeriích po celém světě. Jeho tvůrčí dílo je poznamenáno filozofickou hloubkou a svéráznou symbolikou.

**Výstava potrvá do 24. 3. 2010,
otevřeno je každý den od 10 do 18 hodin**

DSP HAGIBOR Kulturní program únor 2010

pondělí 1. 2. v 15.30 h	Společenské prostory – Tubišvatové stromečky pro rodiče a děti , pořádá Třigenerační komunitní centrum a Bejachad
úterý 9. 2. v 15 h	Koncertní sál – Literární tvorba členů klubu Parkinson – Václav Žďárský, Irena Bednářová, Květa Kánská
úterý 16. 2. v 15 h	Koncertní sál – Česká literatura v 70. a 80. letech , uvádí Mgr. Lea Skácelová, pořádá spol. Parkinson
neděle 21. 2. od 14 h	Společenské prostory – Purimová dílna pro rodiče a děti , pořádá Třigenerační komunitní centrum a Bejachad
středa 24. 2. v 14.30 h	Koncertní sál – Otevření výstavy obrazů Rézi Weiniger

Výstavy: obrazy Helgy Hoškové-Weissové, Židovské Město pražské 1870–1914, fotografie Daniely Kaštánkové – Setkání na cestě...

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

na střede. Další pokračování poslechového cyklu „Hudebníci z diaspory“ uvádí **MgA. Jan Beránek**. *Vstupné 20 Kč*

neděle 21. 2. v 15 h:

Purim – nejveselejší židovský svátek. Dozvíte se, kdo byl proradný Haman, společně si vyrobíme masku a poslechneme si příběh o odvaze královny Ester. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. *Vstupné 30 Kč*

úterý 23. 2. v 18 h:

Georg Placzek – teoretický fyzik světového významu narozený 26. září 1905 v Brně. Otcem Georga Placzka byl významný

brněnský textilní průmyslník Alfréd Placzek, syn moravského zemského rabína Dr. Barucha Placzka. Mnoho faktů a zajímavostí ze života tohoto významného fyzika odhalí ve své přednášce **Mgr. Jana Čipáková**, která podrobně mapuje osudy a životy významných brněnských Židů.

Vstupné 20 Kč

*Celý únor můžete v sále VKC zhlédnout výstavu nazvanou **Hebrejská abeceda**. Jde o soubor barevných koláží a s nimi souvisejících krátkých textů autora Pavla Holeky, které vyšly knižně v nakladatelství Arbor vitae na konci minulého roku. *Vstup volný**

KULTURNÍ PROGRAM ÚNOR 2010

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE
společenský sál, Maiselova 18

středa 3. února v 15.00 h

KÁVA O ČTVRTÉ

Jeruzalém,

Mea Shearim

Všední den, Purim i Chanuka
v ortodoxní čtvrti Mea Shearim

Projekce reportážních fotografií

středa 24. února v 15.00 h

KÁVA O ČTVRTÉ

Helena

Illnerová

česká fyzioložka a biochemička, bývalá
předsedkyně Akademie věd ČR

*Tikají v našem mozku
biologické hodiny?*

úterý 9. února v 15.00 h

**PODVEČER YVONNE
PŘENOSILOVÉ**

PETR

NÁROŽNÝ,

známe HO z filmů, televizních
inscenací, pohádek, ale hlavně
z Činoherního klubu.

Pořady se konají za finanční podpory Magistrátu
hl. m. Prahy. Změna programu vyhrazena.

ulpan

kurzy hebrejštiny

Od února 2010 otevíráme nový kurz

**hebrejštiny
pro začátečníky.**

Do kurzů vyšších úrovní pokročilosti se
můžete hlásit v průběhu celého roku.

Podrobnosti i online přihlášku najdete
na **www.ulpan.cz**

největší nabídka kurzů moderní hebrejštiny v republice

15letá tradice · vstřícní a kvalifikovaní lektoři

moderní metody · přátelská atmosféra

Z Barrantova do Hollywoodu

V první den chanuky, v sobotu 12. prosince, zemřel Norbert Auerbach ve věku 87 let. Člen pražské židovské obce, charismatický muž, jehož životní osudy jsou až neskutečně pohádkové, se narodil 4. listopadu 1922 ve Vídni. Jeho otec byl klasický selfmademan a po přestěhování do Prahy se brzy etabloval jako úspěšný filmový magnát. Založil filmové společnosti Elektafilm a Slaviafilm, které produkovaly jedny z nejúspěšnějších českých předválečných filmů *Peníze nebo život* s Werichem a Voskocem, *Cestu do hlubin študákovy duše* a mnoho dalších titulů, které se dodnes úspěšně promítají.

Norbert se narodil, jak říkají Angličané, „se stříbrnou lžičkou v ústech“. Brzy si ale osvojil otcovu zásadu, že žádná práce není nedůstojná a každou je nutno dělat pořádně. Po mamince zase po dědovi optimismus – fakt, že každý den vychází slunce a potřebu se radovat z prostých věcí. Byla noblesní a dokázala zvládnout nejen život v komfortu, ale i těžkou existenci v malém newyorském bytě po příjezdu do USA.

Před začátkem války, v roce 1939, emigrovala celá rodina do USA. Norbert studoval ekonomiku na univerzitě v Los Angeles, v roce 1941 dobrovolně vstoupil do americké armády a přes 4 roky strávil jako zpravodajský důstojník u tankové divize na evropských bojištích. Vylodil se v Normandii, zúčastnil se bitvy v Ardenách a se svou jednotkou došel až do Německa.

Po válce začal pracovat jako poslíček u produkční společnosti Columbia Pictures a pak u United Artists, kde stále postupoval a na začátku 80. let dosáhl nejvyšší mety. Stal se prezidentem této veleslavné hollywoodské filmové společnosti a stál u vzniku celé řady známých a úspěšných filmů jako *Hair*, *Most u Remagenu*, *Muž z Ria*, *Rocky*, *Růžový panter*, *West side story* nebo ranné filmy Woodyho Allena. Osobně se znal se členy skupiny Beatles a byl to také on, kdo přišel s nápadem zfilmovat celou knižní řadu o agentu Jejího veličenstva Jamesi Bondovi.

Byl hvězdou a mezi hvězdami se pohyboval. Dobře se znal se Sophií Loren, Brigitte Bardot, Barbrou Streisand, Woody Allenem, ale také s Robertem De Niro či Martinem Scorsesem. Více než přátelství jej pojilo s Jane Fondovou, kterou obdivovala a miloval.

Byl na slovo vzatým odborníkem, měl „dobrý nos“ a dokázal na dálku ucítit dobré filmové téma. Lidé si jej vážili a patřil mezi společenskou elitu. Osobně se také znal s prezidentským párem Ronaldem a Nancy Reaganovými, pro které pracoval jako poradce.

V roce 1985 se Auerbach vrátil do Evropy, do Paříže. Od roku 1989 žil opět v Praze, počtvrté ženatý, tentokrát s Českou Alenou. Předtím měl za ženu Američanku (dva synové), Rakušanku (dva synové)

a jako první Španělku. V Praze pracoval pro Nadaci Sue Rayderové.

Osobně jsem Norberta Auerbacha poznal a dosvědčuji, že to byl mimořádně příjemný

přestěhovat rodiče, sestru, bratra a další blízké příbuzné do Vídně.

Otec se nejčastěji zmiňoval o čase stráveném v Polsku tehdy, když měl pocit, že si

Norbert Auerbach (vlevo) s princem Charlesem v roce 1981 na premiéře filmu *Růžový panter*

společník, skromný člověk a muž s velkým smyslem pro humor. Potkávali jsme se ve společnosti, občas jsem jej navštěvoval a vážil jsem si i jeho tykání. Je škoda, že český filmový svět nedokázal více využít, což tohoto světového producenta s nenahraditelnými styky dost mrzelo. Zemřel a stal se součástí česko-americké filmové historie.

V prosinci 2006 Norbert vydal spolu s Lenkou Soukupovou knihu svých vzpomínek *Z Barrantova do Hollywoodu*, v níž vzpomíná na významné události svého života s nadsázkou a sebeironií. Nejedná se tedy o klasický životopis. A právě z této knihy jsme vybrali několik ukázek i publikovanou fotografii:

Papa Joe (tatínek – pozn. red.) vyrostl v chudé rodině, kde moje babička na skromný život vydělávala v obchůdku s textilem, zatímco dědeček, elegantně oblečený a s bílým vousem rabína, studoval talmud.

O této době toho vím jen málo, netuším, jak se otci podařilo po první světové válce

jako děti nevážíme luxusního života, který jsme měly v Praze, Paříži, Riu, New Yorku, Los Angeles nebo v Beverly Hills.

Říkával mi: „Vyrostl jsi v domě se zelenými okenicemi!“

Ve Štetlu, kde vyrostl, byly zelené oknice symbolem luxusu a bohatství.

Tatínek si vždycky dělal legraci ze své účasti v první světové válce v řadách rakouské armády. Často to znělo spíše jako úryvek z Dobrého vojáka Švejka, ale měl jsem dojem, že se nikdy nedostal do blízkosti bojových linií, ani jsem nezažil, že by byl nějak výrazně vlastenecký nebo že by byl smutný z toho, že císař nezmátl.

Vzpomínám si na jednu válečnou historku: vyprávěl, jak dostal vyznamenání za statečnost. Řídil zrovna svůj vůz po vídeňské ulici a všiml si, že major sedící vedle něj nemá pořádně zapnutý poklopec. Diskrétně tedy obrátil majorovu pozornost k nedostatku v jeho oblečení, major mu velmi poděkoval a zapsal si jeho jméno, útvar a číslo. O několik měsíců později, během slavnostní přehlídky, byl Josef Auerbach oceněn za sta-

tečně a taktické chování. Jak říkal otec, u armádních úředníků zřejmě taktičtí znamenali taktické, a tak mu přineslo medaili.

V té době začala být v Anglii velmi populární skupina Beatles. Natočili první film – *Hard Days Night*, a naše pobočka jej uváděla v dalších evropských zemích. Protože jsem nevěděl, jak to všechno bude probíhat, dal jsem si tu práci, že s nimi pojedou do několika zemí...

S Beatles nebyl zdaleka taková legrace, jak by se mohlo zdát. Na začátku byli hodně naivní, a protože nikdy nebyli mimo Anglii, na všechno se dívali s údivem.

Vzal jsem je ve Francii do restaurace a oni nerozuměli jídelnímu lístku. Nabídl jsem jim, že jim objedná. Jako předkrm jsem zvolil krevetový salát. Přinesli ho v miskách, krevety byly překryté listy salátu a oni na to koukali s údivem. Jeden z nich zvedl list a říká: „Vždyť je to plný červů!“ Nikdy neviděl krevety.

Kromě Evropy a některých afrických zemí spadal pod naši pařížskou kancelář i Blízký a Střední východ. A většinu zemí jsem samozřejmě musel navštívit.

Kuriózní byla cesta do Iráku. Přiletěl jsem do Bagdádu, kde na mě měl čekat člověk z agentury, s nímž jsme spolupracovali. Vystoupil jsem z letadla a za chvíli už viděl nápis: Auerbach. Ale ten, kdo ho držel v ruce, byl jiný „Ibn“ než ten, kterého jsem znal a který mě měl čekat.

Nasedli jsme do auta a za chvíli projížděli přes nějaké placky, kde se pásly kozy.

„Na jakém to jsme předměstí?“ ptal jsem se.

„To není předměstí, to už je centrum Bagdádu.“

Celé to působilo divně. Po cestě jsem se zeptal na muže, který na mě měl čekat původně.

„Určitě ho nebudete chtít vidět,“ zněla odpověď.

„Ale budu!“ říkám na to.

„Určitě nebudete...“

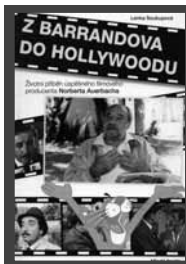
„Vážně budu,“ nedal jsem se.

„Když myslíte...“

Za chvíli se před námi objevily šibenice a na nich viseli tři oběšenci! Přijeli jsme blíže, můj průvodce ukázal na jednoho z nich a konstatoval: „Tak tady ho máte.“

Polekal jsem se a on na to říká stroze: „Říkal jsem vám, že ho nebudete chtít vidět...“

► Milan Kalina

Lenka Soukupová:
Z BARRANDOVA DO HOLLYWOODU – životní příběh úspěšného filmového producenta Norberta Auerbacha (Mladá fronta 2006)

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Kriegel-Janouch, NA SMUTEK NENÍ ČAS, Nadace Charty 77, Praha 2009

„Před třiceti lety, 3. prosince 1979, zemřel MUDr. František Kriegel, československý politik, který v nejpohnutějších dnech moderní československé historie jako jediný z vedoucích politiků dokázal v Kremelském zajetí v srpnu 1968 říci Leonidu Brežněvovi a jeho kumpánům rozhodně a neodvolatelně NE k tzv. moskevskému protokolu = diktátu.“

Patří k paradoxům moderní české historie, že tuto příkladnou odpovědnost vůči zemi, kterou zastupoval, cítil člověk, který se nenarodil v Československu a ani neměl českou národnost.“

Těmito slovy otvírá František Janouch unikátní knihu korespondence s Františkem Kriegelem. Publikované dopisy začínají v roce 1974 a končí až Kriegelovou smrtí. Už jenom technické podmínky tohoto „dopisování“ stojí za zmínku. Zatím co František Janouch žil v té době ve Švédsku, Kriegel zůstal v Praze. Byl pod neustálým dozorem StB, jeho byt byl odposloucháván a před vchodem do bytu seděli takřka neustále chlapci od StB, jeho pohyby byly sledovány a samozřejmě i pošta byla otvírána a kontrolována. Takový režim trval poslední tři roky Kriegelova života, kdy byl prakticky odsouzen k domácímu vězení. Normalizační režim se neštilil a StB aristovala i při jeho převozu do nemocnice. Kriegel utrpěl těžký infarkt, a přestože se nemohl hýbat, byl i v nemocnici hlídán několika příslušníky StB.

Husákův normalizační režim Kriegela nenáviděl. A měl proto řadu pádných důvodů. Kriegel dokázal celým svým životem, že dokáže čelit zlu a v obraně demokratických svobod je ochoten položit i vlastní život. To ukázal nejen ve Španělsku, ale i později v čínsko-japonské válce. Konec války jej zastihl v Barmě. Jeho nadřízený, velitel lékařské služby podplukovník Gordon S. Seagrave, z armády USA napsal v služebním hodnocení Františka Kriegela mj. tato slova: „Jeho činnost v jednotce zasluhuje nejvyššího ohodnocení: jeho loajálnost k jednotce a jejím armádním úkolům byla nejvyššího stupně. Je vynikajícím chirurgem a zkušeným radiologem, nevyhýbá se však ani menším a obtížnějším úkolům, zvláště když pracuje s čínskými jednotkami. Dr. Kriegel je vynikající vedoucí a jeho neuvěřitelně vysoká morálka byla stálým zdrojem inspirace pro důstojníky a vojáky této jednotky, ať to byli Američané, Britové, Barmánci či Číňané.“

Hlavním Kriegelovým zločinem bylo ovšem jeho „nedisciplinované“ chování v Moskvě, kdy navzdory těžkému tlaku a riziku, že se již nikdy nedostane zpět do Prahy, odmítl podpis pod hanebnou kapitulaci. Zločinem posledním (nebo prvním?)

bylo ovšem to, že byl Žid, nikterak to netajil a byl na to i pyšný. To vše jej v očích posrpnové politické garnitury zcela degradovalo a výsledkem bylo jeho vyřazení z jakékoliv jen trochu slušného života.

Zatím co Kriegel žije v Praze ve vynuceném ústraní, František Janouch žije ve vynuceném exilu. V roce 1970 byl vyhozen ze zaměstnání a nemohl dále přednášet na Univerzitě Karlově. Po četných mezinárodních protestech mu bylo v roce 1974 povoleno vycestování, ale už v roce 1975 byl zbaven československého občanství. V prosinci 1978 zakládá ve Stockholmu Nadaci Charty 77, kterou vede až do dnešních dnů. A byla to věru úspěšná nadace, vždyť do roku 1989 poslala do ČSSR více než čtyři miliony dolarů na účely humanitární podpory. Po roce 1989 se činnost nadace ubírá již jiným směrem a tak po roce 1989 získala naše republika její zásluhou první Leksellův Gama Nůž, který od té doby uskutečnil přes deset tisíc operací a zachránil tisíce životů...

Dva muži, přátelé, které železná opona rozdělila. Zůstaly jen dopisy a občasné telefonní (samozřejmě odposlouchávané) hovory. Profesor Janouch s pečlivostí vědce shromáždil tuto korespondenci a sestavil unikátní obraz komunikace dvou slušných, demokraticky smýšlejících, ale režimem nemilovaných občanů. Více než z korespondence vyplývající jednotlivé reálie je nutno tuto knihu vnímat jako důležité memento.

Na konci knihy připojil profesor Janouch ještě „Několik archivních dokumentů“, a to z archivu StB. Je to především charakteristika MUDr. Kriegela, kterou na něj vypracovala StB, seznam 415 (!) osob, které byly „rozpracovány“ v souvislosti s osobou Františka Kriegela, záznam z tajného odposlechu debaty mezi manžely Kriegelovými a manželi Janouchovými, kteří přišli do bytu Františka Kriegela na návštěvu, a nakonec zprávu o objevení odposlouchávacího zařízení v bytě Františka Kriegela (instalované ze sousedního bytu) a následné korespondence v této věci. V knize je publikováno (poprvé) celkem 145 dopisů či pohlednic, které si oba muži během let vyměnili.

Není to nikterak veselé čtení. Nicméně nám pomáhá nezapomínat na to, co dokázal bývalý totalitní režim zničit, jaké velké osobnosti dokázal uvrhnout do bídných, ponižujících poměrů a jakých nenávistných akcí byl schopen. Díky profesorovi Janouchovi je náš dluh vůči Františku Kriegelovi o trochu menší. Není nezajímavé, co o něm kdysi řekl filozof Karel Kosík:

„Kriegelovo NEPODEPÍŠÍ má v celých českých dějinách jedinou paralelu: NEODVOLÁM Mistra Jana Husa na Kostnickém koncilu v roce 1415...!“

► Milan Kalina

17. ÚNORA 1949 BYL CHAIM WEIZMANN ZVOLEN PRVNÍM IZRAELSKÝM PREZIDENTEM

Chaim Azriel Weizmann se narodil 27. listopadu 1874 v Bělorusku (které bylo tehdy součástí carského Ruska). V roce 1899 dokončil ve švýcarském Fribourgu (Freiburg im Üechtland) studium biochemie. Několik let tento obor vyučoval, nejprve na ženevské univerzitě, od roku 1905 potom v Manchesteru (v roce 1910 se stal britským občanem). Kromě pedagogického působení byl úspěšný i ve vědecké práci – je považován za otce průmyslové fermentace.

V sionistickém hnutí se Weizmann angažoval již během svého pobytu v Ženevě. V roce 1902 se názorově rozešel s Theodorem Herzlem a založil Demokratickou sionistickou stranu. Po svém příchodu do Anglie byl zvolen členem vedení sionistického hnutí.

Během první světové války byl Weizmann ředitelem laboratoří Britské admirality. Toto jeho angažmá mu zjednal přístup k britským politickým špičkám, což mu umožnilo sehrát klíčovou roli v diplomatickém úsilí sionistického hnutí o založení židovského státu v Palestině. Zásadním se ukázalo jeho setkání s tehdejšími ministrem zahraničí Arthurem Balfourem. Balfour byl nakloněn myšlence založení židovského národního státu, ale původně se spíše přikláněl k tehdy diskutované možnosti, že by tento stát vznikl v Ugandě. Právě Weizmannovi jsou připisovány zásluhy za to, že se mu podařilo získat Balfoura pro sionistický plán založení židovského státu v původní domovině židovského lidu – tehdejší Palestině. Výsledkem jejich jednání byla v roce 1917 slavná Balfourova deklarace, v níž je vyjádřena podpora britské vlády sionistických plánům v Palestině.

Do služeb britské vlády se dal i během druhé světové války, tentokrát jako poradce ministerstva zásobování, zabýval se výzkumem, který měl vyřešit nedostatek surovin zásadních pro válečné úsilí – syntetické pryže a vysokooktanového benzínu. Navíc se velmi angažoval při založení Židovské brigády, která působila v rámci britské armády. Za druhé světové války přinesla Weizmannova rodina i oběť nejvyšší, když nad Biskajským zálivem zahynul jejich mladší syn Michael, pilot Královského letectva.

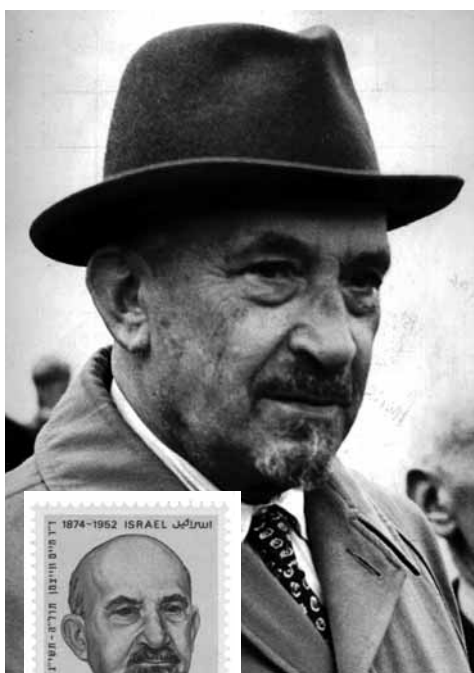
I při své práci pro sionistické hnutí se vždy osvědčoval nejen jako ideolog a diplomat, ale i jako praktik a muž činu. Kromě diplomatického úsilí, v němž mohl uplatnit své politické kontakty, apeloval i na praktické snažení: „Stát nemůže být stvořen prostřednictvím nějakého úředního nařízení, ale vzniká úsilím lidí v průběhu generací. I kdyby se všechny vlády světa dohodly a daly nám zemi, byla by to jen slova. Ale pokud židovský národ povstane a začne budovat Palestinu, pak se židovský stát stane realitou – faktem.“ Proto je považován za zakladatele tzv. „syntetického sionismu“, který kombinuje praktické kolonizační snahy s diplomatickými aktivitami.

V čele sionistického hnutí stál prakticky čtvrt století, dvakrát byl prezidentem Světového sionistického kongresu – v letech 1920–1931 a znovu v letech 1935–1946. Jeho zvolení prvním prezidentem nově zrozeného židovského státu v roce 1949 bylo logickým vyústěním jeho dlouholeté činnosti a vyjádřením uznání jeho významu v rámci sionistického hnutí. Zároveň si zástupci jišuvu velmi dobře uvědomovali, že se jedná o respektovaného vědce s významnými kontakty, který může nový stát dobře reprezentovat navenek. Funkci vykonával až do své smrti v roce 1952.

Weizmannovo vědecké zaměření se projevilo i v jeho dalších aktivitách ve prospěch vznikající izraelské společnosti. Velmi se zasazoval o založení Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. V roce 1921 spojil své síly s Albertem Einsteinem ve fundraisingové kampani na podporu této instituce, která své brány poprvé otevřela o čtyři roky později (slavnostního otevření se účastnil mimo jiné i lord Balfour).

Je rovněž zakladatelem známého vědeckého institutu v Rechovot (kde si v roce 1937 pořídil dům), původně nazvaného Výzkumný institut Daniela Sieffa (po zesnulém synovi hlavního sponzora) a v roce 1949 přejmenovaného na počest svého duchovního otce na Weizmannův institut věd. Weizmann byl přesvědčen, že právě věda může přinést zemi i celé oblasti Středního východu prosperitu a mír. Sám se v institutu dál aktivně věnoval výzkumné práci, zejména v oblasti organické chemie. Na půdě milovaného institutu byl nakonec i pohřben, společně se svojí ženou Verou. Zemřel 9. listopadu 1952.

► Kateřina Weberová

Co se také stalo v únoru:

- v roce 553 vydal byzantský císař Justinian nařízení, podle něžž musel být v sobotu ráno veřejně čten řecký překlad týdenního oddílu Tóry a rabinům bylo zakázáno přednášet drašot
- roku 1147 byli Židé ve Würzburgu zmasakrováni účastníky druhé křížové výpravy
- v roce 1925 byl otevřen haifský Technion
- první jednání Knesetu – izraelského parlamentu v roce 1949
- v roce 1980 ukončil egyptský parlament bojkot Izraele, obě země si vyměnily velvyslance
- v roce 2003 havaroval při návratu na zem raketoplán Columbia, na jehož palubě zahynul i první izraelský kosmonaut Ilan Ramon